

Resum del treball

This paper presents a general introduction to the situation of the Valencian language in Valencia city. The author examines, firstly, the theoretical framework. Secondly, the correlation between oral competence in Catalan language and the proportion of citizens in each district arrived from five Spanish-speaking communities and foreign countries. Thirdly, this paper presents the class relation between economic and cultural capital applied to writing competence.

Aquest quadern presenta una introducció general a la situació del valencià a la ciutat de València. L'autor examina, en primer lloc, el marc teòric. En segon lloc, la correlació entre competència oral en llengua catalana i la proporció de ciutadans en cada barri arribats de cinc comunitats castellanoparlants i països estrangers. En tercer lloc, aquest quadern presenta la relació de classe entre capital econòmic i cultural, aplicada a les competències escrites.

Este *quadern* presenta una introducción general a la situación del valenciano en la ciudad de Valencia. El autor examina, en primer lugar, el marco teórico. En segundo lugar, la correlación entre la competencia oral en lengua catalana y la proporción de ciudadanos en cada barrio llegados de cinco comunidades castellanohablantes y países extranjeros. En tercer lugar, este cuaderno presenta la relación de clase entre capital económico y cultural, aplicada a las competencias escritas.

Paraules clau: sociolingüística, sociologia de la llengua, València

Keywords: sociolinguistic, sociology of language, Valencia

Palabras clave: sociolingüística, sociología de la lengua, Valencia

Aquest quadern arreplega una síntesi dels capítols 1, 2, 3, 5 i una part del capítol 7 (que, en conjunt, suposen un 30% de les planes) de la Tesi Doctoral «El valencià a València», dirigida pel Dr. Ernest Garcia, defensada pel Dr. Francesc J. Hernández el 12 de novembre de 2002, i qualificada unànimement amb excel·lent «cum laude», per un tribunal compost pels doctors Manuel García Ferrando, Miquel Nicolàs, Rafael Xambó (U. València), Miquel Àngel Pradilla (U. Rovira i Virgili) i Benjamín Tejerina (U. País Basc). Una versió íntegra de la tesi es pot consultar en: <http://www.uv.es/~fjhernan>

El valencià a València. Aproximació a la norma social de la llengua a València

1. Marc teòric

Humanas actiones non ridere, non lugere, neque detestari sed intelligere.
(SPINOZA, Tractatus politicus, 1, 4)

L'interés de la recerca sociolingüística en general i a les ciutats en particular és clar. L'activitat lingüística ha estat assenyalada com la més important de les manifestacions d'una comunitat humana (Taviani, 1989:9); els codis lingüístics atorguen reflexivitat i regulen l'ordre social, fet de *dictats* i *interdiccions* (Ibáñez, 1994: 142). A més, en les societats multilingües, les ciutats no només són factors d'unificació idiomàtica i centres emissors de models lingüístics, de novetats i canvis culturals (Ninyoles, 1972: 82), sinó també focus de contactes interlingüístics molt extensos i íntims (Weinreich, 1996: 205-206, també Blas, 1993: 5).

L'estudi del valencià a València presenta un interés complementari. D'una banda, la llengua pròpia ha estat determinada com «la més peculiar senya d'identitat» de la nostra Comunitat (Llei 4/1983, d'Ús i Ensenyament del Valencià, preàmbul, iv); d'una altra banda, la Llei 7/1998, de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, que arreplega la part dispositiva del dictamen del Consell Valencià de Cultura (13 de juliol de 1998), indica que la milloria en el nivell de consideració i prestigi social del valencià es troba entrebancada pel conflicte esterilitzador que es perpetua entre nosaltres «especialment a la ciutat de València i la seua conurbació». Més enllà de la, com afirmava Ninyoles (1978: 22), propensió a convertir el nostre conflicte lingüístic en un *dossier* inacabable d'anècdotes i controvèrsies autobiogràfiques, quin és el fonament sociolingüístic d'aquesta contraposició?

La importància demogràfica de la ciutat de València és notable. La segona ciutat en importància del domini lingüístic aplega una cinquena part de la població valenciana i una tercera part si afegim la comarca que la circumda. També n'és de destacada la importància simbòlica i política del «Cap i casal». Tanmateix, només ha estat objecte d'estudis sociolingüístics parcials, com ara els de Blas (1993) sobre Campanar, Colom (1998) sobre els joves, Doménech i altres sobre Russafa, Marí i Morelló sobre immigrants (inèdits). Deixant de banda els suggeriments de *La ciutat de València* de Sanchis Guarner (1981),

resulta certa l'afirmació de R. Ninyoles a la nota preliminar de *Sociologia de la ciutat de València*: «...en el cas de València em sembla remarcable que mai no haja estat descrita des d'una perspectiva sociològica» (1996: 9) i potser també el dictamen de J. V. Marqués en el seu *País perplex* a propòsit del «Cap i casal»: «confusió sociològica màxima» (1979: 102-103; també Marques, ed.,1990).

Moltes obres de Sociolingüística dediquen algun dels capítols inicials a fixar el repertori dels seus conceptes fonamentals (p. ex., Bolaño, 1982: 35-50; Berruto, 1998: 67-115). Els conceptes primers de la Sociolingüística són, lògicament, llenguatge o llengua (segons la noció genèrica o l'específica) i societat. La relació entre la variació lingüística i les variables socials es pot estudiar des d'una perspectiva lingüística o sociològica. Per això, ha estat formulada la distinció entre, respectivament, la Sociolingüística, en sentit estricte, i la Sociologia del Llenguatge (Moreno 1998: 300), o, per emprar la terminologia més clara encunyada per Ralph Fasold, una «Sociolingüística de la llengua» i una «Sociolingüística de la societat» (respectivament, Fasold, 1990 i 1984). Aquest treball forma part de la segona disciplina, un exemple de la qual es troba en la següent definició de L. V. Aracil: «La sociolingüística estudia l'ús lingüístic [...]. Fonamentalment, l'ús és el fet mateix que la llengua és efectivament usada.» (1979a: 95; també 1979b: 143). Aquesta paradigmàtica representació és susceptible de rebre dues crítiques. En primer lloc, fa difícil l'operativització del seu estudi (val a dir, establir *quant* i no només *quan*) en situacions de multilingüisme, més encara si atenem a l'ús «social» i a l'ús «públic» (com proposa Vallverdú, 1992); en segon lloc, en estar redactada sobre la categoria aristotèlica d'acte (*cf.* *Metafísica*, IX, 6, 1048), desplaça subreptíciament la noció de competència a la categoria de potència, tot confonent una relació més complexa (Mackey 1986: 25; Kremnitz 1993: 41).

La noció de competència ha estat introduïda en moltes disciplines (Bernstein 1998: 70). El concepte de competència lingüística fou proposat per la lingüística generativista de N. Chomsky, que la preferí a la noció de coneixement de la llengua, ja que expressava millor la creativitat dels parlants. Competència s'entenia com el coneixement interioritzat que un parlant té de la seua pròpia llengua, amb independència del context. La sociolingüística etnogràfica, a partir de l'obra de D. Hymes, ha accentuat el paper de la situació de parla i ha englobat la competència lingüística en una noció més ampla, la competència comunicativa, i aquesta fins i tot en la competència cultural (Wardhaugh, 1992: 372-373; Moreno, 1998: 203--206; Boix i Vila, 1998: 116-118). També des del camp de la Sociologia han estat formulades crítiques a la competència chomskyniana (p. ex., Bourdieu, 2000: 120; també 132-133).

Des de la seua formulació al camp de la Sociolingüística, l'estudi de la competència ha seguit, per dir-ho així, un camí analític. Diversos treballs han intentat identificar els elements de la competència comunicativa (la qual subsumiria la competència lingüística).

Per exemple, Gaetano Berruto, en un estudi de 1974, distingia set (sub)competències que concorrerien a constituir la competència comunicativa: la lingüística (que inclou: competència fonològica, semàntica, sintàctica i textual), la paralingüística (variacions prosòdiques, elements fònics, etc.), la cinètica (signes, gestos, etc.), la proxèmica (distància, contacte físic, etc.), la performativa (d'actuar lingüísticament), la pragmàtica (fer un ús adequat dels signes lingüístics) i la sociocultural (reconeixement de situacions socials, relacions de rols, etc.) (Berruto, 1974: 45-46). També hi ha la proposta de Canale i Swain de subdividir-la en quatre tipus: la competència gramatical, la sociolingüística, la discursiva i l'estratègica (cit. Boix i Vila, 1998: 116). Per la seua banda, E. Zuanelli Sonino n'identifica cinc (sub)competències: competència pragmàtica, performativa, textual, psicosocial i sociolingüística. El mateix D. Hymes proposa deu (sub)competències, tot afegint a aquelles enunciades per Berruto, la competència narrativa, la conversacional i la social (Berruto, 1998: 79-85). Paradoxalment, el procés analític d'estudi de la competència comunicativa, val a dir, la seua subdivisió en subcompetències, sembla allunyar la possibilitat d'un tractament empíric. El mateix Berruto, en tornar sobre el tema, conclou que «la noció de competència comunicativa és fonamentalment un concepte programàtic, que indica una perspectiva de recerca i ens proporciona un marc orientatiu global, [que] és relativament poc important en el pla operatiu» (1998: 82). Per superar aquesta aporia, es formula ací la noció de *competència dialèctica*. S'entén «dialèctica» amb el doble sentit d'oposada a «aritmomòrfica» (segons la distinció de Georgescu-Roegen, explicada després) i que permet superar els entrebancs d'una determinació «analítica» (segons comentava Berruto).

En un camp ben distint de la recerca sociolingüística, com fou la revisió de la teoria estadística per tal de barrar el pas a una interpretació probabilística de la segona llei de la Termodinàmica, tot permetent així fonamentar una crítica de l'Economia tradicional i obrir la possibilitat d'una Economia ecològica, N. Georgescu-Roegen, matemàtic i economista, va defensar (1971: 87-108): a) la distinció exclusiva entre conceptes aritmomòrfics i dialèctics; b) la inevitable presència de conceptes dialèctics en les ciències socials. Segons Georgescu-Roegen, hi ha conceptes que es poden fer correspondre amb la sèrie dels números naturals, per la qual cosa es poden definir com «aritmomòrfics»; d'altres conceptes, no, perquè estan envoltats d'una «zona de penombra» en la qual no es poden aplicar les lleis de la lògica formal (principi d'identitat, de no contradicció i de terç exclòs), i que ell defineix com «dialèctics» (per a una revisió de la tradició dialèctica, vg. Adorno 1967).

Per operativitzar la competència dialèctica (competència, a partir d'ara) es considerarà tendencialment equivalent a l'autoatribució de competència (de vegades impròpiament anomenat «coneixement») en una enquesta sociolingüística habitual. Aquest criteri es fonamenta en dos arguments complementaris: l'argument «lúdic» i el «didàctic».

Del repertori d'imatges per entendre el llenguatge que han estat formulades als darrers anys, la seua representació com un «joc» de L. Wittgenstein (1982: §§ 7, 81, 83, 108, 341, 562, 565), ha gaudit d'un ampli reconeixement en filosofia del llenguatge (Habermas 1989: 58-76). L'acurada anàlisi del joc i dels processos lingüístics i hermenèutics en general realitzada per H. G. Gadamer (1977: 143-181) permet justificar la identitat, diguem-ne, tendencial d'autoatribuir-se el paper de possible participant en el joc i ser competent per seguir-ne les seues regles. Ningú no pot considerar-se un eventual participant si no disposa de la capacitat de jugar de manera reglada, i viceversa. Les conseqüències de la imatge lúdica del llenguatge de Wittgenstein han estat tretes per la didàctica de la llengua. No és per casualitat que la mateixa noció de «competència comunicativa» sorgesca en el context de l'adquisició i el desenvolupament de les llengües, és a dir al camp de la didàctica (Moreno 1998: 322; Boix i Vila 1998: 117). És clar també que per al coneixement no es pot acceptar el mateix criteri, val a dir, fer-lo tendencialment equivalent a la seua autoatribució. Si així fóra, els docents ja fa temps que haurien substituït els exàmens per autoavaluacions. En tant que noció dialèctica, la competència es distingeix del coneixement, concepte que segons la consideració habitual és una noció aritmomòrfica. Per això, els processos de reforma de l'educació i dels sistemes de la formació professional plantegen reiteradament la relació entre els coneixements i les competències.

Les distincions habituals entre, d'una banda, llenguatge oral i llenguatge escrit, i, d'altra banda, entre l'emissor i el receptor de la comunicació, i per tant entre una disposició activa i una altra de passiva (receptiva, més bé), permet establir la distinció entre: competència oral passiva (abreviada: COP), competència oral activa (COA), competència escrita passiva (CEP) i competència escrita activa (CEA); és a dir, allò que se sintetitza habitualment com a disposar de la capacitat d'entendre, de parlar, de llegir o d'escriure una llengua. A aquestes competències els correspon respectivament la sèrie d'incompetències següents: incompetència oral passiva (abreviada: IOP), incompetència oral activa (IOA), incompetència escrita passiva (IEP) i incompetència escrita activa (IEA) (vg. Hudson 1981: 230-231).

Han estat formulades al nostre àmbit diverses possibilitats d'*integrar* les competències dialèctiques en un coeficient o índex unitari. M. Reixach va proposar el càlcul d'un «índex general de catalanització lingüística» (1985: 34, 36-37 i 44), revisat més tard com a «coeficient de competència» (1990: 21 ss.), que equival a la mitjana de COP, COA, CEP i CEA, la qual cosa introdueix «un cert grau de polisèmia». Josep M. Aymà i Aubeyzon també ha proposat un índex de caràcter integrador, que anomena Índex de Normalització Lingüística a Catalunya (INLAC) (Aymà, 1994: 33-39). L'INLAC seria el resultat de dos índexs: un d'«individual» i un altre de «col·lectiu». El primer s'hauria d'obtenir mitjançant una enquesta especialment dissenyada per al cas, o bé a través dels padrons. L'índex col·lectiu

també s'hauria de compondre d'una part «general» i d'una altra «cultural» o «política». L'índex general es podria confeccionar mitjançant una macroenquesta a l'univers poblacional, i d'una sèrie de «seguiments». Per tal de ponderar fets objectius, Aymà proposa establir la mitjana del temps dedicat a cadascuna de les possibilitats comunicatives de la llengua (escoltar, parlar, llegir i escriure). La proposta d'Aymà necessitaria d'una significativa sèrie de càlculs complementaris (p. ex., establir la composició de la «cistella de la compra» comunicativa), no exempts de dificultats de mesurament. La polisèmia d'una hipotètica INLAC seria encara superior a la del CC enunciat adés.

Lògicament, el procés d'assolir competències suposa un cert esforç. Hi ha estratègies socials per a minimitzar l'esforç d'assolir les competències «establertes» per la societat. Així, precisament, es justifica el sistema educatiu. En l'àmbit lingüístic, per exemple, la bibliografia sobre immersió n'és una prova. És habitual també la representació que relacionaria dues competències en termes d'afavoriment: el fet de disposar d'una facilitaria l'assoliment de l'altra. Per al cas de les llengües, podem definir com a «subcompetència» la representació segons la qual l'adquisició d'una competència dialèctica afavoreix la disposició d'una altra. «Sub» vol dir, aleshores, «infra», allò que hi ha per baix i no «minus». El cas contrari, aquella representació segons la qual l'assoliment d'una competència no beneficia el disposar-ne d'una altra (bé perquè n'és indiferent, bé perquè augmenta l'esforç d'adquirir-la), s'anomena ací «sobrecompetència». Les definicions anteriors ubiquen la subcompetència i la sobrecompetència en el terreny de les representacions. Ara bé, pel caràcter de les competències dialèctiques ja comentat (a propòsit dels arguments lúdic i didàctic) cal enunciar la possibilitat que la representació d'una situació de subcompetència l'afavoresca i viceversa. Per exemple, és clar que una situació que es represente com a sobrecompetència determinarà que els individus substituesquen, més o menys conscientment, una de les llengües en litigi, mitjançant processos d'hibridació i desplaçament, que poden esdevenir simultàniament.

Cal distingir la sobrecompetència del sobreaprenentatge. El sobreaprenentatge es defineix com la superació del criteri d'aprenentatge (una vegada que s'obté la resposta pretesa per part d'un subjecte, es continua subministrant-li assaigs d'ensinistrament). El sobreaprenentatge produeix una consolidació de la conducta o resposta desitjada. La sobrecompetència podria tenir, en determinades circumstàncies, un efecte contrari: la pèrdua diferida de la competència (l'única excepció que «confirmaria» aquesta regla seria la promoció de l'hebreu a Palestina, vg. Cooper 1997: 20-23).

Sense cap ànim d'originalitat (ja que, p. ex, Bastardas, 1991: 50, parla de «norma d'ús lingüístic»), s'introdueix ací la noció «norma social de la llengua» (que, per abreviar, s'escriurà de vegades: «norma de la llengua») a fi de definir una constel·lació de competències per a una col·lectivitat, determinada socialment. Aquest concepte s'ha de

distingir d'altres habituals, com ara «normalització lingüística» i «normativització», quan aquests fan referència a la normativització gramatical. Per «norma social de la llengua» s'entén un model, val a dir, un pont entre la sintàctica i la semàntica d'un sistema social (Velarde 1988). El concepte «norma social de la llengua» és anàleg a la «norma de l'ocupació» (o «relació normal de treball»), una noció habitual en l'estudi de les relacions laborals (Prieto 1999). La norma social de l'ocupació inclou una tensió entre la descripció i la prescripció (la forma d'ocupació estadísticament normal serveix de model a la legislació laboral; i, viceversa, l'extensió de formes anormals es trasllada a la legislació augmentat la precarietat), referida a competències que en el cas de les llengües, com ha estat explicat, s'articulen plurívocament amb els usos i es representen en termes de sub o sobrecompetència.

Han estat assenyalades com a causes possibles de la substitució lingüística la demografia i el prestigi. La primera es refereix, sobretot, a moviments migratoris; la segona, està relacionada, entre altres factors, amb les posicions de classe (Junyent 1992: 75-83). Altrament dit, és la mobilitat social, ja siga horitzontal o vertical, una causa possible de la substitució lingüística. A partir d'aquestes afirmacions generals, es plantegen dues hipòtesis sobre la situació del valencià a València:

1a) La norma social de la llengua oral està relacionada amb la mobilitat horitzontal.

2a) La norma social de la llengua escrita està relacionada amb la mobilitat vertical, allò que podríem anomenar la divisió de classes. Cal advertir que mobilitat vertical s'entendrà sempre en aquest treball no com desplaçaments individuals en la jerarquia social, sinò com el moviment de subjectes col·lectius, de classes o subclasses, grups o subgrups socials, que s'enfronten mútuament.

2. La norma social de la llengua oral

Multum... viva vox facit
(SENECA, *Ep.* 33,9)

Una aproximació històrica (que no pot ser arreplegada ací per la seua extensió) mostra de manera satisfactòria la relació que s'ha produït al passat entre les competències i els usos de la llengua oral i la mobilitat horitzontal. Es tracta ara de ratificar, si és el cas, aquesta hipòtesis per a la situació actual, a partir de l'estudi de les fonts estadístiques (citades a l'epígraf 4.1) i una sèrie d'entrevistes.

El primer problema metodològic és que disposem de dades referides a unitats d'anàlisi menors que el conjunt de la ciutat (districtes i barris) en el cas de les competències, però no en el cas de l'ús. Com que es tracta de traure conclusions respecte tant de les competències com dels usos orals de la llengua, s'ha d'establir una estratègia argumentativa que vaja cobrint paulatinament una sèrie d'etapes:

1) Estudiar la dinàmica evolutiva de les competències orals (s'entén que referides al valencià).

2) Establir, si és el cas, la seua relació amb la mobilitat social horitzontal.

3) Estudiar els usos de la llengua oral.

4) Establir la relació entre les competències i els usos de la llengua oral.

En cobrir aquestes quatre etapes satisfactòriament, es podria donar per confirmada la hipòtesi general.

2.1. La dinàmica de les competències orals

Les fonts de dades referides a la ciutat de València mostren un augment clar, tant de la capacitat d'entendre, com en la capacitat de parlar en valencià, allò que respectivament i amb una certa impropietat s'anomena la competència oral passiva (COP) i la competència oral activa (COA). En una dècada (1986/1996), la capacitat d'entendre el valencià de la població s'hauria incrementat quasi deu punts, ultrapassant el 90%. En el cas de la capacitat de parlar, l'augment, encara que menor, també en seria significatiu: un increment de set punts elevaria el percentatge de persones amb capacitat de parlar en valencià més enllà del 45%.

A més de mostrar la tendència de les dades, cal formular un model d'evolució de les competències, les conseqüències del qual s'hauran de confrontar amb les dades disponibles. En un article sobre predicció de dades lingüístiques censals, Miquel Strubell, a partir del tractament de Bonet (1990: 131-133), va proposar com a procediment per a estimar l'evolució de les competències el càlcul d'una «taxa de manteniment d'incompetència» (TMI), que es justificaria de la següent manera: S'ha de suposar que entre dos punts diacrònics una part de les persones que no tenien una determinada competència en un punt, l'hauran adquirida (per l'experiència, per formació, etc.) abans del segon punt. La comparació entre els índex d'una determinada incompetència en dos punts ofereix una taxa, que podem expressar en forma decimal o percentual; en forma decimal, presentarà un valor entre 0 i 1 (excepcionalment, superior a 1, cas de minva de la competència); la proximitat al valor 1 significarà una elevada TMI i, per tant, un ritme lent d'assoliment de la competència en qüestió (Strubell 1991: 37-45; vg. també Romaní, 1994: 59-60, i Leprêtre, 1995: 58-63).

A fi de considerar períodes de temps equivalents, podem fer servir les dades padronals i censals per establir els percentatges d'incompetències per a cadascuna de les fonts, les taxes d'incompetència entre dos punts diacrònics i la incompetència estimativa que se'n derivaria i que es pot comparar amb l'estimada per a la font cronològicament següent.

En el cas de la ciutat de València, el calcul de la TMI es mostra com un procediment prou adequat. En el cas de la COP, la diferència entre la competència establida pel padró de 1996 (91,38%), i la que es pot estimar a partir de les fonts anteriors (90,46%) és menor a un punt (1,00% respecte del valor establert en el padró); en el cas de la COA, entre la competència establida (46,13%) i l'estimativa (47,95%) és menor a dos punts (3,94% respecte del valor del padró). La taxa de manteniment de la incompetència s'acosta més a la unitat en el cas de les competències orals i en el cas de les competències actives (amb valors de 0,917 i de 0,938), que en el cas de les passives (amb valors de 0,730 i de 0,659), la qual cosa s'hauria d'interpretar com que el ritme d'assoliment de la capacitat d'entendre la llengua pròpia al marc que ens ocupa és més ràpid que aquell altre referit a la capacitat de parlar-la, la qual cosa avança l'interès de determinar precisament els factors relacionats amb la capacitat de parlar la llengua, en la qual hi ha un major manteniment de la incompetència. Si fem servir E-93, hi ha una coincidència clara entre la suma dels resultats «bastant bé» i «perfectament» de COA (89,64%) i els valors corresponent a la competència oral passiva registrats pel cens de 1991 (86,93%) i el padró de 1996 (91,38%). Per això, es pot establir, a tall d'hipòtesi, que les quatre respostes possibles de l'enquesta es podrien entendre com subdivisions de la dicotomia competència/incompetència, tot presentant el mateix caràcter dialèctic des de la perspectiva epistemològica. Altrament dit, no resultaria agosarat concloure que si aproximadament un 10% de la població afirma no entendre el valencià, només un 10% d'aquesta fracció, és a dir un 1%, declararia una incapacitat absoluta d'entendre la llengua. El caràcter residual d'aquesta incomprensió absoluta té a veure, lògicament, amb la proximitat entre el castellà i el valencià, i la facilitat derivada d'assolir la competència oral passiva. Un testimoni d'aquesta capacitat l'ofereix un resultat del estudi del CIS número 2299 (1998), realitzat sobre el conjunt del País, segons el qual, un 13,5% de les persones que no havien nascut a la nostra comunitat declaraven que havien tingut problemes a causa de la comprensió de la llengua quan vingueren a viure aquí, però que ara només en tenien problemes un 1,7% (i un 4,3% de vegades). En general, la dinàmica de recuperació de les competències que s'advertia per al cas de la ciutat de València és semblant a aquella altra que es produïa al conjunt del País Valencià (Hernández, 2000b: 265-266).

L'anàlisi dels resultats del Padró de 1996 pel que fa a la població dels districtes i barris, així com la COP i la COA de la població major de 3 i 10 anys, proporciona els

següents resultats. El districte 1r, Ciutat Vella, presenta en conjunt un percentatge semblant al de la ciutat, amb percentatges superiors en el cas d'El Mercat (quasi un 97% amb majors de 10 anys) i El Carme, i una forta caiguda en el cas del percentatge d'El Pilar. L'Eixample i Extramurs presenten resultats homogenis als seus barris, amb percentatges semblants a la mitjana. En el cas de Campanar, hi ha una diferència d'un sis punts entre El Calvari i el barri de Campanar. Als districtes de La Saldia i El Pla del Real, destaquen els valors elevats de Morvedre i Ciutat Universitària, amb més d'un 95%. En el districte de L'Olivereta es manté un percentatge global pròxim al de la ciutat, però hi ha un percentatge mínim en el cas del barri de La Llum. Patraix i Jesús se situen, en general, per dalt de la mitjana de la ciutat. En el cas del districte de Quatre Carreres, novament hi ha fortes diferències entre barris. Així, mentre La Fonteta de Sant Lluís presenta una mitjana pròxima al 98% en el cas dels majors de 10 anys, el barri de Na Rovella dóna un percentatge de quasi el 87%, amb més de deu punts de diferència. També hi ha diferències, no tan notables, en el cas dels Pobles Marítims, amb un percentatge notable en el cas d'El Cabanyal-El Canyameler. Camins al Grau no varia sensiblement respecte de la mitjana, mentre que en el cas d'Algirós i Benimaclet els barris de La Vega Baixa i Camí de Vera presenten percentatges per dalt del 95%. Els barris de Rascanya s'acosten a la mitjana global. El districte de Benicalap presenta percentatges notablement per baix de la mitjana, tot destacant el barri de Ciutat Fallera. Tant els Pobles del Nord, com de l'Oest, com del Sud presenten mitjanes molt elevades. Benifaraig, Mauella, Massarajos, Borbotó, El Castellar-L'Oliveral, Pinedo, El Palmar i El Perellonet presenten percentatges per dalt del 98%. Destaca la caiguda del percentatge de Faitanar, molt per baix. En el cas de la competència oral passiva, el valor màxim és de 100,00% i el mínim és de 80,58%, amb un rang en la distribució (diferència entre ambdós valors) de 19,42%, és a dir, poc menys d'un 20%. El valor mitjà, que correspon al valor del 2n quartil o del 5é decil, és de 93,65%, lògicament molt semblant a la mitjana de la ciutat 93,12%. El 50% de la distribució es troba entre el 1r i el 3r quartil, és a dir, entre els valors 95,24% i 92,33%; el 80% es troba entre el 1r i el 9é decil, és a dir entre els valors 98,49% i 90,13%.

Una anàlisi més acurada d'aquestes dades exigeix la introducció d'algun concepte que permeta discriminar aquelles situacions de no comprensió que es poden considerar particularment greus. Modest Reixach, autor d'estudis sociolingüístics sobre dades censals i padronals de diversos territoris del domini lingüístic (vg. 1985 i 1990), ha proposat la tipificació de «bosses de no-catalanització» per indicar els indrets més deficitaris en el coneixement de la llengua catalana. Segons ell, caldria distingir entre «bosses de no catalanització gravíssimes», on la meitat o més de la població no entén el català, i bosses «greus», on la proporció de no-entenedors va del 49% al 25%. És clar que aquesta tipificació aplica uns criteris «indulgents» i, en definitiva, arbitraris (50%, 25%). Amb tot,

l'intent de caracterització de Reixach resulta estimulants per avançar una proposta pròpia. Abans de formular-la, cal introduir alguns comentaris previs.

La proposta de Reixach resulta teòricament coherent, ja que és lògic pensar que una certa concentració en una zona reduïda de persones sense una competència lingüística en una determinada llengua (sigui la capacitat d'entendre la llengua emprada per Reixach o qualsevol altra) actuarà com una mena de «massa crítica», que acabarà determinant el canvi lingüístic dels parlants que disposen de la competència en qüestió en relacionar-se amb aquells altres que no en disposen. Ara bé, les representacions del barri com un lloc de relació presenten una disminució pel que fa a la població valenciana i és significatiu el percentatge de la ciutadania que, fins i tot, desconeix el nom del districte i el barri on viu (Segons E-93, els resultats del districte eren: correcte: 25,92%, incorrecte: 12,87%; ns/nc: 61,20%; els resultats del barri: correcte: 56,16%; incorrecte: 17,82%; ns/nc: 26,01%). Per això, com ja va assenyalar l'estudi de Weinreich sobre *Llengües en contacte*, als entorns urbans és molt inusual trobar fronteres lingüístiques no desdibuixades (1996: 205). Potser per això, l'estudi de les «bosses d'incompetència» s'hauria d'intentar amb unitats d'abast menor que el barri, sobre les quals, lamentablement, no hi ha dades disponibles.

Una segona observació a propòsit de la proposta de Reixach té a veure amb la dimensió de la «bossa» en qüestió. Des de la perspectiva sociolingüística ha de resultar notable tant una considerable manca de competència d'un grup de dimensió reduïda, com una incompetència no tan considerable però que afecte a un grup nombrós. Per això, es pot reformular la proposta de Reixach, tot enunciant allò que podríem anomenar «indrets amb la llengua menys difosa», la caracterització dels quals hauria de tenir en compte tant la, diguem-ne, «gravetat de la incompetència», com el volum de ciutadania que habita l'indret en qüestió. Altrament dit; tant la qüestió de quins indrets es troben per baix d'un determinat percentatge de competència, com en quins indrets viu un determinat percentatge de la ciutadania que habita les zones amb menor competència. Una combinació de les dues qüestions (l'indret d'incompetència i percentatge de població) es troba precisament en l'ordenació de decils i quartils. Es verifica per als barris del darrer decil en el cas de València que els seus percentatges de competència oral passiva oscil·len entre el 80 i el 90%, i que apleguen poc menys de la dècima part de la població del conjunt de la ciutat. Aquests dos fets, considerats conjuntament, permetrien atribuir la consideració de «indrets amb la llengua menys difosa» (pel que fa a la comprensió), la qual cosa és, òbviament, una qualificació relativa. A la llista anterior es troben barris del nord de la ciutat, com ara Benicalap; de l'est, com Natzaret; del sud, com ara Faitanar; i de l'oest, com ara El Calvari o La Llum; així com del centre de la ciutat, com El Pilar, o de la perifèria, com Ciutat Fallera. Aquesta distribució quasi aleatòria apuntaria més bé a l'absència de «bosses» en el sentit

de Reixach. Únicament cal destacar que a la relació d'indrets amb la llengua menys difosa. També cal destacar que s'hi troben els dos barris del districte 16, Benicalap i Ciutat Fallera.

Segons les dades de P-96, la COA, val a dir, la capacitat de parlar la llengua, presenta un percentatge màxim de 97,17% i un mínim molt allunyat, del 23,28%, amb un rang de 73,89%, és a dir, pràcticament tres quartes parts del total, la qual cosa indica una variació molt considerable. El valor mitjà, que correspon al valor del 2n quartil o del 5é decil és de 49,17% (lleugerament superior a la mitjana de la ciutat, que se situa en el 47,83%). El 50% de la distribució es troba entre el 1r i el 3r quartil, és a dir, entre els valors 56,55% i 43,29%; el 80% es troba entre el 1r i el 9é decil, és a dir entre els valors 75,10% i 38,79%.

Com en el cas anterior, els pobles dels districtes 19 i 17 presenten generalment valors superiors al primer i al segon decil. Coincideixen en ubicar-se al darrer decil tant de la competència passiva com de l'activa, el barri de La Llum, Na Rovella i els dos barris del districte de Benicalap, el barri homònim i Ciutat Fallera, que presenta el percentatge menor.

COP i COA tenen trets distints. El rang és de 19,42% i 73,89% (100%), 8,36% i 36,31% (80%) i 2,91% i 13,26% (50%), respectivament. El valor de σ per al cas de la competència oral passiva és de 3,33, mentre que per a la competència oral activa s'eleva a 14,66. En el cas del coeficient de correlació, el seu valor és de 0,74 per a les competències amb la població major de 3 anys, i de 0,69 per a les competències amb la població major de 10 anys.

2.2. La relació entre la competència oral activa i la mobilitat social horitzontal

Genere, edat i formació són variables íntimament relacionades, i formen, per dir-ho així, una constel·lació que serà tractada més endavant. La relació entre el gènere i la piràmide d'edat, d'una banda, i, per tant, la formació (ja que les cohorts de més edats han estat severament separades del sistema educatiu), resulta suficient per explicar la petita oscil·lació que presenten les dades de competències orals d'homes i dones: 92,09% i 48,06% front a 90,75% i 44,38%, respectivament. Amb tot, cal prendre bona nota de (com ha denunciat la professora Anna Comas-Quinn, de la Universitat de Wolverhampton, al fil de l'anàlisi de Cristina Sánchez sobre les dades del cens lingüístic de 1991 i dels seus estudis sobre presència de les dones en els cursos formatius per a persones adultes) «la persistent falta d'interés en les qüestions de gènere per part de les instàncies oficials responsables de la planificació lingüística a Catalunya» (Comas-Quinn 1999). El mateix es podria dir per al cas valencià. En el cas de l'educació, un major nivell d'estudis es correspon amb una competència major. Primària, secundària i terciària presenten nivells de COP i COA de, respectivament: 88,69%, 95,93% i 93,12%, i 41,17%, 50,37% i 58,21%, conclusió ratificada per E-93.

És clar que, des de la perspectiva sociolingüística, resulta particularment interessant l'estudi de la presència dels grups de persones procedents de les comunitats autònomes castellanoparlants i de l'estranger. D'aquests grups destaca el conjunt de persones procedents de Castella-La Manxa, que són pràcticament una tercera part del conjunt de totes les nascudes a l'Estat que viuen al Cap i casal i representen el doble d'aquelles altres que procedeixen d'Andalusia. D'aquestes dues comunitats, junt amb Aragó, Madrid i Castella i Lleó, prové un 78% del conjunt de persones nascudes a Espanya que viuen a la ciutat. Pel que fa a l'estranger, la població procedeix fonamentalment i per aquest ordre, de França, El Marroc, Alemanya, Argentina, Suïssa i Regne Unit. En conjunt, el grup de ciutadans i ciutadanes de València nascuts a l'estranger és, segons les dades de P-96, de poc menys de 20.000 persones, i, per les procedències es pot deduir que una bona part d'aquest grup estarà formada per descendents de persones que marxaren a l'emigració durant els anys cinquanta, seixanta o setanta. En general, la distribució de la població procedent de comunitats castellano-parlants i de l'estranger segueix la mateixa pauta que la població forana en general, la qual cosa és lògica, ja que representa quasi la meitat del conjunt de la població no nadiua.

Els majors percentatges de població nascuda a les comunitats autònomes castellanoparlants, d'on procedeixen la major part de les persones foranes, es localitzen als barris perifèrics de Les Moreres, Ciutat Fallera, Faitanar i d'El Calvari. En general, la població procedent de les comunitats castellanoparlants es disposa, al sud del llit vell, en els barris més perifèrics, més enllà del segon cinturó, destacant els agrupaments al voltant de l'Avinguda del Cid i del carrer Sant Vicent, en particular en els grups de vivendes dels barris Soternes, La Llum i Sant Marcel·lí. Al Nord del riu vell, a més dels barris esmentats, destaca la zona septentrional formada pels barris Els Orriols, Torreïel, Benicalap i Poble Nou, que limita amb els barris de Ciutat Fallera i El Calvari, ja esmentats. A llevant, cal fer esment de la presència de persones procedents de comunitats castellanoparlants al barri de La Creu del Grau, envoltat per alguns altres amb notable presència: Ayora, Camí Fondo, Penya-roja i L'Amistat.

Cal parar esment en aquells barris que, encara que tenen una proporció de població forana menor a la mitjana de la ciutat, la ultrapassen en considerar la població procedent de les comunitats autònomes castellanoparlants esmentades. És el cas de Sant Isidre, La Creu Coberta, Malilla, La Malva-rosa, Natzaret, L'Illa Perduda, el Camí de Vera i, sobretot, Les Moreres, barris tots ells d'una disposició perifèrica i, si considerem un indicador econòmic comentat posteriorment, en un estrat econòmic baix.

Els percentatges de persones foranes i nascudes a comunitats castellanoparlants o a l'estranger és il·lustratiu de com la ciutat ha anat «devorant» (com diu D. Mollà, 2000: 366) els antics nuclis urbans. Hi ha prou a advertir que els barris de la ciutat que corresponen als

pobles annexionats a la fi del segle XIX i començaments del segle XX, presenten un percentatge de població forana i de població procedent de comunitats autònomes castellanoparlants superior a les mitjanes de la ciutat (41,78% i 22,32%, respectivament). Així, per exemple: Benimaclet (47,25% i 25,52%), Els Orriols (46,33% i 28,81%), Benicalap (45,97% i 28,70%), Patraix (44,40% i 23,29%) i Benimàmet (42,17% i 24,86%).

Per demostrar que la norma social de la llengua oral pel que fa a la distribució de les competències actives està determinada precisament per la presència de població no nadiua, hi ha prou en establir la correlació entre el percentatge de competència oral activa corresponent a cada barri i el percentatge de població forana que no procedeix del domini lingüístic, val a dir, la suma de la població procedent de les cinc comunitats autònomes castellanoparlants esmentades més l'estranger.

Per al conjunt dels barris de la ciutat, el coeficient de correlació simple presenta un valor de -0,745, val a dir, una correlació molt forta o alta, i de signe negatiu, amb la qual cosa R^2 és igual a 0,556. La relació establerta és més estreta encara si considerem els barris dels districtes perifèrics, val a dir, els 17, 18 i 19, el coeficient de correlació lineal per a les dues variables presenta un valor de $R=-0,905$, una correlació també inversa però molt alta, amb un valor de R^2 igual a 0,820.

2.3. Estudi de l'ús de la llengua oral o la regla d'inhibició del valencià a València

L'estudi de l'ús de la llengua oral ha d'enfrontar algunes dificultats metodològiques notables. En primer lloc, per estudiar les competències disposem de dos tipus de fonts, les dades de les enquestes sociolingüístiques i les dades padronals, concretament i fonamental els resultats d'E-93 i P-96. Per estudiar l'ús, però, només disposem de la font de les enquestes, ja que el padró no inclou preguntes sobre l'ús. Per al cas de l'ús no es poden, per tant, establir les comparacions que anteriorment es plantejaven respecte de les competències orals, entre dues fonts, ni tampoc fer servir valors relatius als districtes o barris, amb els quals poder establir coeficients de correlació. Una segona dificultat, no menor, té a veure amb la interpretació atribuïda a les dades de l'enquesta sociolingüística esmentada. Anteriorment han estat proposats arguments per justificar l'equivalència tendencial entre les respostes sobre competències als qüestionaris sociolingüístics habitual i la competència «real» de la població. El problema rau, doncs, en la validesa de la qüestió per l'ús. La tercera dificultat té a veure amb el fet que, fins ara, només disposem d'una enquesta d'ús a la ciutat de València, la realitzada en 1993, i, no ha estat realitzada, estudiada i publicada cap altra enquesta per a tot el domini lingüístic. Per últim, no resulta trivial la dificultat metodològica de plantejar preguntes sobre assumptes conflictius, com és

el cas de la llengua dels valencians a València, si hem de fer cas del dictamen del Consell Valencià de Cultura esmentat adés. Per superar aquestes dificultats, l'estudi intentarà establir allò que s'anomenarà la regla d'inhibició del valencià a València, concepte que s'explica a continuació. Potser siga qüestionable la validesa de les respostes sobre l'ús de la llengua considerades aïlladament i de forma absoluta. Ara bé, la consideració conjunta o relativa de les respostes es presenta com un procediment més fètil. Així, es pot establir la *distància* que determinat grup social percep entre l'ús que realitza en un àmbit i en un altre.

La metàfora del «mercat lingüístic», segons l'expressió de Bourdieu, resulta particularment pertinent. El valor d'una mercaderia, i els diners en són un cas paradigmàtic, sempre és relatiu al mercat on s'intercanvia. Per exemple, amb una economia forta, la moneda pròpia gaudirà d'una alta cotització en països d'economies més febles, i a l'inrevés, amb una economia feble la moneda pròpia pot intercanviar-se per menys mercaderies o mercaderies menys valuoses que al propi país. La comparació entre els equivalents interns i externs ofereix una bona estimació del valor d'una moneda i, per tant, de la fortalesa d'una economia. Una llengua minoritzada, com una moneda devaluada, és aquella llengua que té limitat el seu ús formal o públic, i es redueix paulatinament a un ús informal o domèstic, fins esdevenir una criptollengua o desaparèixer. Altrament dit, que el seu valor extern és menor que el seu valor intern. Una llengua *minoritzadora* és aquella que precisament s'exhibeix més que no pas es parla a la llar. A cada regla d'inhibició d'una llengua minoritzada, li correspon una regla d'exhibició d'una llengua minoritzadora. És clar que les categories de llengua minoritària i de llengua minoritzada no necessàriament han de coincidir. Hi ha casos en els quals una llengua minoritzada potser no siga minoritària (i no hi ha dubte que durant segles passats aquesta ha estat la situació del valencià a València), així com també es poden adduir exemples en els quals una llengua minoritària no estaria minoritzada, ja que el seu ús públic seria superior al seu ús privat (a València, és el cas, per exemple, del llatí durant l'Edat Mitjana i d'altres llengües de culte). Del que es tracta en aquest epígraf és, per tant, d'intentar determinar la regla d'inhibició del valencià a València, val a dir, del progressiu retraïment del seu ús a l'àmbit privat. La inhibició de la llengua és un fenomen conegut (una descripció, p. ex., Lapiedra 1990), del que es tracta és d'elaborar un model per quantificar-lo.

Igual que per a estimar el valor d'una moneda sempre se l'ha de comparar amb un altre patró, partirem d'un esquema formal, sobre el qual caldrà precisar les particulars modulacions que ofereix el cas valencià. L'esquema formal parteix de la distinció entre els diferents àmbits o espais d'ús de la llengua (Boix i Vila, 1998: 88 ss.), que s'organitzen en l'eix privat-públic, en el qual distingirem dos moments intermedis, i es relacionen amb funcions socials distintes. Així s'origina el següent esquema. El que importa no és tant la perfecció d'aquest esquema formal, òbviament sempre perfectible, sinó descriure els

desplaçaments, les determinacions que rep en les respostes a les qüestions sobre l'ús de la llengua.

	ús privat	ús semiprivat	ús semipúblic	ús públic
relacions personals	família	amistats		
relacions laborals			amb companys/es	amb relacions externes
relacions comercials			botigues tradicionals	grans superfícies
relacions impersonals				carrer

Les respostes «sempre en valencià» i «generalment en valencià» de l'enquesta E-93, respecte dels àmbits esmentats i per a diferents grups socials, aporten un resultat interessant, que, abans de continuar amb el fil argumental sobre la regla d'inhibició del valencià, cal comentar. La mitjana se situa en el 20,4%, però s'eleva fins al 42,3% per a les persones nascudes a L'Horta, el 39,2% per al cas dels residents abans de 1940, i el 36,8% per a les persones ocupades a l'Agricultura. Els percentatges menors corresponen als nascuts a la resta d'Espanya (menys d'un 3%), les persones que busquen la primera ocupació i els procedents de la resta del món (6,6%).

Amb el percentatge que representa cada àmbit d'ús respecte de l'àmbit familiar, es pot reformular l'esquema anterior, que presenta els percentatges per al conjunt de la població. S'hi indica la regla aproximada, val a dir, la proporció de reducció de cadascú dels àmbits d'ús respecte de l'ús privat familiar.

	ús privat	ús semiprivat	ús semipúblic	ús públic
relacions personals	família (100%)	amistats (-36,12%)		
relacions laborals			companys/es (-50,41%) externes (-50,95%)	
relacions comercials		tradicionals (-29,52%)		superfícies (-63,44%)
relacions impersonals				carrer (-65,64%)
		regla aproximada - 1/3	regla aproximada -1/2	regla aproximada - 2/3

La comparació entre ambdós esquemes serveix per determinar la regla d'inhibició del valencià a València, per al període de referència de l'enquesta (1993). Podem observar com

a) La cel·la referida al comerç a les botigues tradicionals, que en l'esquema formal s'havia ubicat a la columna corresponent a l'espai semipúblic es desplaça cap a l'esquerra, presentant un valor superior fins i tot a la de la cel·la corresponent a les amistats. Aquest desplaçament accentua més la diferència entre les relacions comercials a les botigues

tradicionals i a les grans superfícies, un assumpte repetit en les entrevistes realitzades. Aquest desplaçament resulta particularment interessant des del procés de transició de la societat valenciana cap a un model de consum insostenible que es pot relacionar amb la proliferació de grans superfícies.

b) Les relacions externes del treball, que havien estat ubicades en la columna d'ús públic, es desplacen a la columna de l'espai semipúblic, tornant-se equivalents a les relacions amb els companys. L'estudi de la llengua a les relacions laborals ha estat escassament estudiat al cas valencià. Tanmateix, es podria formular la hipòtesi que aquest desplaçament s'hauria de relacionar amb l'estructura productiva terciaritzada, on prolifera la petita i molt petita empresa.

La darrera fila del segon esquema estableix allò que es podria considerar la regla aproximada d'inhibició per a cadascuna de les columnes, val a dir, per a cadascú dels espais d'ús de la llengua. En l'espai semiprivat, que correspon a l'àmbit de les amistats i del comerç tradicional, hi ha una minva respecte de l'ús a l'espai privat, a la casa, equivalent a $1/3$, aproximadament. En el cas de l'espai semipúblic, la minva corresponent representa aproximadament un 50% respecte del valor de l'espai privat, val a dir, $-1/2$. Per últim, en el cas de l'espai públic, la minva representa $2/3$ dels resultats de l'espai privat. En conjunt, doncs, la sèrie $-1/3$, $-1/2$, $-2/3$ representaria la regla d'inhibició del valencià a València per a l'any de referència.

Des de la perspectiva de la planificació lingüística, una regla d'inhibició com l'anterior podria molt bé traduir-se en la recomanació d'una estratègia d'allò que ha estat anomenat «bilingüisme passiu», segons la qual la política lingüística animaria que els valencianoparlants mantingueren l'ús de la seua llengua pròpia quan es relacionen amb algú que els parla en una altra llengua, fet que (segons les dades anteriors) permetria *teòricament* triplicar la presència social del valencià en les relacions públiques. Aquesta estratègia, però, no ha estat exempta de crítiques pel que fa a la seua virtualitat normalitzadora.

La noció de regla d'inhibició de la llengua permet una aproximació a l'estudi de l'ús que pretén bandejar les dificultats assenyalades al començament d'aquest epígraf. Es tracta d'un recurs per acostar-nos al fenomen de la inhibició i a la seua dinàmica. Lògicament, l'establiment dels valors de distintes regles d'inhibició a diversos llocs i en temps diferents permetria establir amb més rigor la validesa de les nocions exposades i la seua adequació per a l'estudi de l'ús de la llengua.

2.4. Competències i usos de la llengua oral

En cert sentit, la relació entre la competència i l'ús recorda una qüestió clàssica, que afecta camps amplíssims de la reflexió humana, com ara l'Ètica o la Pedagogia. Hi ha prou a pensar en la equació socràtica entre el coneixement i la virtut, o els escrits d'Aristòtil sobre el paper de l'aprenentatge en l'accés a la felicitat (p. ex. *Ètica Nicom.*, lib. I, cap. 6), per veure que ens trobem, en definitiva, davant d'una altra versió de la irresoluble demanda per la relació entre el saber i el fer, entre el conèixer i el practicar. És clar, d'una banda, que la competència oral és condició necessària de l'ús de la llengua parlada, però, d'altra, no resulta condició suficient. D'altra manera, no es produiria la regla d'inhibició que hem vist a l'epígraf anterior. Per estudiar la relació entre competències i ús s'introduiran en aquest epígraf dos índex, que seran formulats respecte dels grups socials que es detallen a l'E-93, i que ja han estat esmentats. El primer s'anomenarà índex de sobrecompetència (IS); el segon, índex d'expectativa (IE). A continuació s'explicarà i es calcularà l'índex de sobrecompetència, ja que els seus components ja han aparegut al text; més endavant, abans d'explicar l'índex d'expectativa, s'hauran d'introduir explicacions complementàries.

Abans, a propòsit de la regla d'inhibició de la llengua, s'ha relacionat el concepte habitual de llengua minoritzada amb la diferència entre l'ús privat i l'ús públic (i, lògicament, amb la gradació de l'ús semi-privat i de l'ús semi-públic). Ara, es tracta de completar aquesta afirmació. Quan hi ha una llengua minoritzada i podem establir una regla d'inhibició, hi ha no només una distància entre l'ús privat i l'ús públic, sinó també entre la competència i l'ús privat i, lògicament, entre la competència i l'ús públic. Si representem l'ús privat amb la lletra U (majúscula) i l'ús públic amb u (minúscula), i anomenem IS a l'índex de sobrecompetència, en general, per a un cas de llengua minoritzada, podríem establir que: $COA > U > u$; i per tant: $IS = (COA - U) (U - u)(COA - u) > 0$

Què mesura aquest índex? Lògicament la distància entre l'autopercepció de la disposició d'una capacitat (que abans argumentaven que seria tendencialment equivalent a la competència mateixa) i l'ús que se'n fa en l'espai privat i en el públic. Un elevat índex s'ha de relacionar amb una percepció de distància major, i per tant amb una pressió més elevada per procedir al canvi de llengua. Aquest canvi de llengua es pot dilatar en el temps. Pensem, per exemple, en la situació d'unes persones la competència de les quals siga major que l'ús privat que en fan, en una circumstància en la qual la font primera de capacitació lingüística siga la família. Per a la generació següent a la de les persones en qüestió, el coneixement (millor dir, la competència) que es pot assolir a la família serà menor que el de la generació anterior. Una persona que està forçada a fer un ús públic d'una llengua no parlada a l'àmbit privat probablement tindrà la tendència a formar els seus descendents en aquesta llengua. Les aproximacions històriques a la història de la nostra llengua proporcionen exemples sobre els casos precedents, de vegades perfectament documentats.

Un índex de sobrecompetència elevat es pot correspondre amb una alta pressió pel canvi de llengua. La relació inversa, però, ofereix més possibilitats. En principi, és clar que un índex baix es correspon amb una baixa pressió. Hi ha prou en pensar als casos extrems. El cas d'una llengua minoritzadora, on el valor U-u resulta negatiu o el cas del monolingüisme, on l'índex resulta equivalent a zero. Però també s'acosta a zero l'índex de sobrecompetència en el cas que la competència siga en principi molt baixa, amb la qual cosa els percentatges d'ús han de ser igual o més baixos encara. L'índex serà baix perquè el canvi de llengua ja s'ha produït de forma generalitzada.

Es poden calcular, a partir de les dades d'E-93, els índexs de sobrecompetència de tots els grups socials. L'índex major el presenta el grup de persones procedents de L'Horta, que com es pot veure presenten una competència molt elevada i un ús públic molt baix respecte del privat. Segueixen el grup d'empresaris sense assalariats i amb assalariats, i les persones que habiten la ciutat abans de 1940, amb un índex semblant les que hi resideixen des dels 1940-1950, els que procedeixen de la resta de la província i el sector del comerç. Aquests grups es refereixen a perfils prou determinats: les persones que arriben de L'Horta o de la província (al territori de predomini lingüístic valencià de la qual, les enquestes mostren percentatges elevats de competència i ús), aquelles lligades a petites empreses o al comerç, i aquelles altres que són a la ciutat des d'abans dels anys 50, per tant, persones d'edat, com mostra el fet que els grups de 55-64 anys i 65 i més anys presenten també índex elevats. Per la part inferior de la tabla, es presenten els perfils contraris, amb índexs baixos per, com s'ha explicat abans, una tendència previsible a un canvi de llengua. Persones inactives o desocupades (el grup d'aquells que busquen la primera ocupació, els jubilats i pensionistes, i els aturats), les persones que porten menys temps a la ciutat, com ara aquells que hi viuen amb posterioritat a 1990, o entre 1980 i 1990, i, per últim, els que provenen de la resta d'Espanya. Probablement per la manera com ha estat definit, l'índex de sobrecompetència es correlaciona fortament amb el valor de la COA i l'ús privat (amb valors, respectivament, de 0,83 i 0,69) però no pas amb l'ús públic (0,03). Ús privat i CIA presenten una correlació també elevada (0,72).

E-93 presenta dues qüestions que no es refereixen a la competència o l'ús de la persona que contesta, sinó que demanen sobre allò que esdevé o allò que hauria d'esdevenir amb la llengua. En concret, les qüestions pregunten si el valencià s'usa més, igual o menys i si s'hauria d'usar més, igual o menys. Les respostes a la primera qüestió s'han d'entendre com una descripció (formulada com una comparació) i les respostes a la segona, com una prescripció. Quina relació hi ha entre descripcions i prescripcions? com es relacionen aquestes amb competències i usos? Una vegada calculats els resultats, es pot mantenir que, en línies generals, la població sembla inclinar-se a pensar que el valencià s'usa més; amb tot, s'hauria d'usar més encara. La relació entre les persones que declaren

que s'hauria d'usar més i aquelles altres que contesten que s'hauria d'emprar menys és de 20 a 1. Homes i dones presenten percentatges semblants. Els nascuts a València presenten una anàlisi anàloga a la del conjunt de la població, però s'inclinen més a respondre que s'hauria d'emprar més, amb percentatges molt semblants als de les persones nascudes a la resta de L'Horta o a la resta del País, encara que aquests pensen que s'usa igual amb una proporció major que els nadius de la ciutat, tendència que també apareix als nascuts a la resta de la província. En el cas dels nascuts a la resta d'Espanya o del món, aquests darrers responen de manera més decidida que s'usa menys i que s'hauria d'usar més. Pel que fa als estrats d'edat, cal advertir que la població més jove enquestada, 15-24 anys, ofereix un alt percentatge en la seua descripció sobre que ara s'usa menys el valencià, el que s'hauria d'entendre com que podria haver hagut un cert estancament en el procés de recuperació, per la qual cosa s'explicaria que les cohorts més joves no detectaren que hi ha un major ús de la manera com ho fan les persones de més edat, per a les quals el període a considerar és més llarg. La resta d'estrats ofereixen percentatges que minven en considerar població de més edat. Els segments de 35-44 i de més de 65 anys són els que més decididament s'orienten a afirmar que el valencià s'hauria d'usar més. En considerar el temps de residència a la ciutat, es pot comprovar que aquelles persones que viuen a la ciutat des d'abans de 1940 o des de la dècada dels anys 40 presenten percentatges més baixos pel que fa a l'ús actual, però considerablement elevats respecte d'allò que hauria de ser i, lògicament, mínims pel que fa a aquells que creuen que s'hauria d'usar menys. Pel que fa als nivells educatius, en el cas de les persones amb formació secundària hi ha un percentatge major en considerar que s'usa menys i que s'hauria d'usar més; la desagregació d'aquests nivells educatius mostra que aquest resultat depèn de les puntuacions dels grups de persones amb batxillerat elemental o superior. En el cas del nivell terciari no hi ha una puntuació destacada, però la desagregació per nivells permet mostrar que el nivell d'universitaris mitjans es dona un resultat superior encara als esmentats del batxillerat, ja que tres de cada quatre persones afirmarien que s'hauria d'usar més. Aquest resultat respecte dels nivells educatius és significatiu i s'ha de relacionar amb les conclusions que es formularan més endavant a propòsit de la norma social de la llengua escrita, on es comprovarà com les capes socioeconòmiques superiors, que presenten nivells educatius més elevats (Hernández, 2000a: 189-228), trenquen la tendència sobre assoliment de competències escrites actives. Pel que fa als sectors econòmics, el sector més tradicional de l'agricultura presenta percentatges notablement baixos en la cel·la corresponent a que la llengua s'use més i elevats en la referida a que s'hauria d'usar més. També presenten percentatges elevats en aquesta cel·la el sector del serveis i les faenes de la llar. Les persones que realitzen tasques empresarials o cooperativistes, o els jubilats i

pensionistes presenten percentatges notables respecte a que s'hauria d'usar més, a diferència dels aturats, en particular aquells que reben una prestació.

Després d'aquest comentari general cal aprofundir en la relació entre les descripcions i les prescripcions, i entre les dues i les variables anteriorment comentades (COA, U, u, IS, etc.). En el camp de la Lògica hi ha doctrina tradicional que explica la impossibilitat de deduir enunciats prescriptius d'altres descriptius i, a l'inrevés, enunciats descriptius d'altres prescriptius. Les pretensions de realitzar aquestes deduccions es consideren arguments sofistes, i així es parla de fal·làcia naturalista i de fal·làcia idealista; fins i tot hi ha un bon nombre de crítiques a la fal·làcia naturalista en camps com ara l'Ètica o l'Estètica, que tenen fites destacades als escrits de D. Hume o G. Moore. Si, en principi, hi ha una diferència lògica entre els enunciats descriptius i els prescriptius es pot trobar interessant de calcular la matriu de correlacions lineals entre els tres valors de cadascuna de les variables, tot considerant, com s'ha fet anteriorment, els percentatges dels diversos subgrups descrits per E-93. Aquesta matriu s'arreglega en la taula 1, on s'han afegit també les correlacions corresponents a les sumes d'opcions contigües (igual i menys; més i igual).

TAULA 1.- CORRELACIONS ENTRE DESCRIPCIONS I PRESCRIPCIONS
(Ciutat de València, 1993, categories de població definides per E-93)

		Prescripcions				
		(-)	(-) i (=)	(=)	(=) i (+)	(+)
Descrip.	(-)	-0,20	0,23	0,21	-0,14	-0,24
	(-) i (=)	-0,04	0,20	0,24	0,03	-0,20
	(=)	-0,30	0,01	0,10	0,22	-0,01
	(=) i (+)	-0,20	-0,26	-0,20	0,15	0,23
	(+)	0,04	-0,20	-0,24	-0,04	0,21

Font: Elaboració pròpia d'E-93.

La taula anterior resulta molt interessant. Per visualitzar millor el seu contingut han estat ombrejades en gris les cel·les que corresponen a correlacions negatives i han estat remarcades amb lletra negra les correlacions positives més destacades. Encara que, en general, les correlacions són baixes (amb un màxim de 0,24 per a les positives i -30 per a les negatives), es pot advertir en la taula una certa tendència a ubicar-se en la línia diagonal que va de la cel·la [(-)/(-)] a la cel·la [(+)/(+)] les correlacions positives i allunyar-se d'aquesta diagonal les correlacions negatives. Fins i tot el agrupament en forma de diagonal presenta un cert desplaçament a la dreta, ja que les cel·les situades a la dreta o dalt de les cel·les de

la diagonal també presenten correlacions positives, mentre que aquelles altres que estan a l'esquerra o baix en presenten de negatives. En concret:

–Descripcions en termes de [(-)] o [(-) i (=)] correlacionen positivament (encara que amb valors baixos), amb prescripcions en els mateixos termes, [(-)] o [(-) i (=)], i negativament amb valors extrems [(-)] o [(+)].

–Descripcions en termes de [(=)] correlaciona positivament (també amb valors baixos), amb prescripcions en termes de [(=)] o [(=) i (+)].

–Per últim, descripcions en termes de [(=) i (+)] i [(+)] correlacionen, de la mateixa manera, amb prescripcions en termes de [(=) i (+)] i, sobretot, [(+)].

–Es podria atribuir a factors exògens una certa anomalia de la cel·la [(-)(-)], com ara una suposada inhibició en contestar [(-)] pel que fa a les prescripcions davant d'una enquesta de l'Administració autonòmica. De qualsevol manera, respon al desplaçament cap a la dreta de la diagonal ja comentat.

Quin és el significat d'aquesta disposició? Malgrat la variabilitat en les respostes dels diversos subgrups, semblaria que la matriu de correlacions palesa una certa tendència «dualitzadora», representada per l'agrupament en la diagonal. Es tracta, doncs, de comprovar si aquesta tendència es manté en considerar no només l'articulació entre descripcions i prescripcions, sinó també en relacionar aquestes dues variables amb les anteriorment estudiades. Altrament dit, hem de procedir ja a relacionar d'una banda allò que els individus declaren sobre el seu comportament lingüístic (competència, ús privat, ús públic) i, per altra banda, allò determinat sobre descripcions i prescripcions. En la taula 2 hi ha el càlcul de correlacions entre les descripcions, les prescripcions i l'índex de sobrecompetència, ja comentat adés, com el producte de les diferències entre la competència oral activa, l'ús privat i l'ús públic. Com en el cas anterior, s'hi han ombrejat les correlacions negatives i s'han escrit amb negreta les positives més destacades.

TAULA 2.- CORRELACIONS ENTRE DESCRIPCIONS, PRESCRIPCIONS I ÍNDEX DE SOBRECMPETÈNCIA (Ciutat de València, 1993, categories de distribució de la població definides per E-93)

		índex de sobrecompetència (COA - U)(COA - u)(U - u)
Descripcions	(-)	-0,28
	(-) i (=)	0,05
	(=)	0,39
	(=) i (+)	0,27
	(+)	-0,05
Prescripcions	(-)	-0,36
	(-) i (=)	-0,23
	(=)	-0,11
	(=) i (+)	0,28
	(+)	0,20

Font: Elaboració pròpia d'E-93.

En el cas de les descripcions, les correlacions positives es disposen en els valors centrals, que és màxim, 0,39, en el cas de [(=)], mentre que els valors extrems [(-) i (+)] són negatius; aquesta disposició no es manté en el cas de les prescripcions, on sembla que les correlacions negatives s'acosten al l'extrem del valor [(-)], mentre que les correlacions positives s'aproximen al valor [(+)]. Què vol dir aquesta disposició?

Anteriorment ha estat definit l'índex de sobrecompetència en termes de pressió castellanitzadora. Ara sembla poder deduir-se de la taula anterior que els grups que reben una major pressió, presenten avaluacions de la situació en termes més bé invariables –la tendència central esmentada–; i viceversa, aquells que presenten una pressió menor (cal recordar que, com s'ha comentat anteriorment, és el cas d'aquells grups amb competència baixa, val a dir, ja molt castellanitzats) es poden orientar als valors més extrems de l'avaluació. Aquest comportament té una certa lògica. Aquella persona que percep més distància entre la seua competència i l'ús que en fa a l'àmbit privat i a l'àmbit públic, potser desenvolupa un cert escepticisme en el sentit que les coses es mantenen bàsicament igual; no s'inclinarà ni cap a l'afirmació de que s'usa menys ni tampoc que s'usa més. Si, per contra, la persona en qüestió presenta una competència i uns usos privats i públics baixos, i l'índex de sobrecompetència resultant també ho és, tendiria més a pensar en termes de que la llengua s'usa menys o, reactivament, que s'usa més.

Pel contrari, en el capítol de prescripcions la correlació amb l'índex dels valors [(=) i (+)] i [(+)] sembla afavorir una certa disposició en termes de, diguem-ne, voluntat de canvi. A major pressió percebuda, major desplaçament als valors (+) de prescripció, i viceversa. Per dir-ho en termes poc rigorosos però potser més expresius, la percepció de la pressió castellanitzadora elevada es pot traduir en un cert pessimisme de l'enteniment i un optimisme de la voluntat. I viceversa: La percepció d'una pressió castellanitzadora baixa (potser, com s'ha explicat, per competències i usos baixos) polaritza més les descripcions però es relaciona amb desplaçament de les prescripcions cap al valor [(-)].

A una mateixa conclusió arribem si intentarem formular un índex que donara raó conjuntament de descripcions i prescripcions. Així, es pot establir un altre índex, que es podria anomenar índex d'expectativa (IE), com una relació entre les dues variables considerades, la descripció comparada i la prescripció. El producte de les dues, tot considerant la suma de les respostes «igual» i «més» en ambdós casos, s'aproximaria a un indicador d'expectativa: el valor màxim correspondria a aquell grup que presentara valors elevats en considerar que s'usa igual o més i que s'hauria d'usar igual o més.

Aquest nou índex, que serà abreviat com IE, pretén desenvolupar aquella tendència dualitzadora ja apuntada anteriorment. Així doncs, si definim per a cadascú dels grups:

Índex de sobrecompetència (IS) = (COA - U)(COA - u)(U - u)

Índex d'expectativa (IE) = (d⁻ + d⁺)(p⁻ + p⁺)

resulta que:

$$r_{IS\ IE} [(COA - U)(COA - u)(U - u)] [(d^- + d^+)(p^- + p^+)] = 0,338$$

Quin és el significat d'aquest valor de la correlació, 0,338? Com interpretar que hi ha una correlació positiva entre l'índex de sobrecompetència i allò que hem anomenat índex d'expectativa i, com ha estat explicat abans, entre aquell i les competències i els usos?

El valor 0,338 correspon a una correlació baixa, una relació clara, encara que petita. Com interpretar-la? Quin significat hem d'atribuir al fet que les correlacions entre la COA, l'ús privat (U) i l'ús públic (u) i l'índex d'expectativa (IE) siguin, respectivament: 0,30, 0,42 i 0,17?

L'índex de sobrecompetència intenta quantificar la pressió que rep un grup per canviar la llengua, integrant el producte de les diferències, i s'ha mostrat sensible als valors de la competència i de l'ús privat. S'hauria de concloure que, per a les dades estudiades, hi ha majors expectatives quan la competència o l'ús és més elevat i, també quan es percep més pressió castellanitzadora. Quan hi ha menys pressió (també perquè les competències i l'ús són més baixos, és a dir, quan hi ha més castellanització), les expectatives, com a producte de descripció i prescripció, també minven. Aquesta articulació pot induir una certa polarització. Hom pot observar que la sèrie de variables [COA; U; u; IS = (COA-U)(COA-u)(U-u); IE = (d⁻ + d⁺)(p⁻ + p⁺)] presenten correlacions positives entre elles. Tal com s'arreglega a la taula 3.

TAULA 3.- CORRELACIONS ENTRE DIVERSES VARIABLES

(Ciutat de València, 1993, categories de distribució de la població definides per E-93)

	COA	U	u	IS	IE
COA		0,72	0,32	0,83	0,30
U			0,60	0,69	0,42
u				0,03	0,17
IS					0,33
IE					

Font: elaboració pròpia d'E-93.

El fet que totes les variables estiguen lligades per correlacions positives resulta un fet notable. És clar una mínima precaució metodològica hauria d'aconsellar no extraure'n conclusions precipitades o agosarades de la taula anterior, i no hi ha dubte que la manera com han estat definits els índex té inevitablement conseqüències sobre les relacions establertes. Ara bé, les mútues correlacions positives s'haurien d'interpretar en termes dualitzadors. A més competència, més ús privat, més ús públic, més percepció de pressió

castellanitzadora, més descripció en termes de què el valencià s'usa igual o més, i de què s'hauria d'usar igual o més. I viceversa: A menys competència, menys ús privat, menys ús públic, menys percepció de pressió castellanitzadora, menys descripció sobre ús igual o més del valencià i menys prescripció en els mateixos termes. Aquesta particular constel·lació dualitzadora es correspon, lògicament, amb dinàmiques de conflicte social més o menys latents; en representen una aproximació matemàtica. I és aquesta una conclusió no pas trivial, amb què acaba la nòmina de resultats d'aquest capítol.

3. La norma social de la llengua escrita

Verba volant, scripta manent
(Proverbi medieval)

Una aproximació històrica palesa la relació pretèrita entre les competències i els usos de la llengua escrita i la mobilitat vertical, en el sentit dels conflictes entre les diverses classes socials. En aquest capítol es tracta de contrastar aquesta hipòtesi per a la situació actual, a partir de les fons estadístiques disponibles.

Com en el cas de les competències orals, disposem de dades desagregades per barris i districtes de la ciutat només en el cas de les competències, per la qual cosa l'estratègia argumentativa haurà de cobrir també una sèrie d'etapes, anàlogues a les enunciadades anteriorment a propòsit de la llengua oral. Aquestes etapes seran:

- 1) Estudiar la dinàmica evolutiva de les competències escrites.
- 2) Establir, si és el cas, la seua relació amb la mobilitat social vertical i el conflicte entre les classes socials i estudiar els usos de la llengua escrita.

3.1. La dinàmica de les competències escrites

En general, s'ha produït als darrers anys un augment de la competència escrita passiva (CEP), val a dir de la capacitat de llegir en valencià, i de la competència escrita activa (CEA) o capacitat d'escriure la nostra llengua. En una dècada, la capacitat de llegir el valencià de la població s'hauria incrementat més de 8 punts (o quasi 12, segons E-93), ubicant-se al voltant del 45%, és a dir, la meitat del percentatge corresponent a la competència oral passiva. Hom podria dir, per tant, que la meitat de les persones que entenen la llengua la podrien llegir, encara que aquesta conclusió s'ha de matissar moltíssim com es mostrarà després. En el cas de la capacitat d'escriure, i deixant de banda per ara el resultat de la enquesta de 1993, que serà comentat més endavant, l'augment és

molt significatiu, tant en termes absoluts, amb un increment d'uns 12 punts, com en termes relatius, ja que en una dècada s'ha triplicat la proporció de persones amb capacitat d'escriure (hem passat d'un 6,7% a un 18,2% en el període 1986/1996), en bona mesura gràcies al procés d'ensenyament en i del valencià que, per altra banda, coincideix amb el període de referència.

Com es pot apreciar, el càlcul de la TMI es mostra com un procediment adequat en el cas de la competència escrita activa, on hi ha una diferència escassa entre el percentatge de competència registrat per P-96 (un 18,28%) i aquell altre estimat per la taxa (20,47%). Ara bé, el cas de la competència escrita passiva (capacitat de llegir) presenta una anomalia important, derivada en primer lloc del descens de la competència registrat en P-96, respecte del cens del 91. Cal, doncs, obrir un parèntesi per explicar aquesta anomalia.

Amb les dades publicades (no amb el seu tractament automàtic, creuant-les, la qual cosa no ha estat possible) hi ha un percentatge molt considerable de la població valenciana que podríem caracteritzar d'aquesta manera:

–Persones amb competència escrita passiva i activa, val a dir, alfabetitzats, en castellà.

–Que disposen de competència oral passiva en valencià, és a dir, que entenen la llengua oral.

–Però que afirmen no entendre la llengua escrita en valencià.

Una estimació del volum que representa el percentatge de població amb aquestes característiques es pot realitzar a partir de les dades representades en l'esquema següent:

CEA (cas)	No 2,47	Sí 97,53		
CEP (val)	No 53,73		Sí 46,27	
Mínim	No 6,88	[46,85]	Sí 93,12	
COP (val)				
Màxim		[51,26]	Sí 93,12	No 6,88

En principi, cal suposar que les persones analfabetes en castellà també ho seran en valencià (perquè no hi ha ensenyament reglat exclusivament en valencià). La primera fila de l'esquema representa la competència escrita activa en castellà, tot disposant la proporció de persones analfabetes en castellà a l'esquerra (2,47%) i aquelles altres que disposarien de capacitat per llegir en castellà (97,53%) a la dreta. Com que no hi ha escolarització exclusivament en valencià, entendrem que les persones analfabetes en castellà, tampoc no poden disposar de la capacitat per llegir en valencià, per la qual cosa en la segona fila s'ordena de la mateixa manera que la primera, el percentatge de persones sense competència escrita passiva (capacitat de llegir) en valencià a l'esquerra (53,73%) i les persones amb aquesta competència a la dreta (46,27%). A tall d'hipòtesi, la població amb

competència oral passiva (capacitat d'entendre) en valencià (93,12%, segons P-96) pot estar desplaçada a la dreta o a l'esquerra de la fila que representa aquesta competència. En el primer cas, que correspon a la fila següent, el «mínim» de la «forqueta», s'obté amb la resta $93,12\% - 46,27\% = 46,85\%$ (ja que $2,47\% > 6,88\%$). En el segon cas, el màxim de la «forqueta», s'obté amb la resta de $53,73\% - 2,47\% = 51,26\%$. La projecció dels segments de les files anteriorment considerades (CEA en castellà i CEP en valencià) sobre aquestes es representen per la zona ombrejada.

Per tant, com mostra l'esquema, un percentatge entre el 46,85% i el 51,26% de persones declararien que saben llegir i escriure en castellà, entenen el valencià, però afirmen que no el lligen. Cal plantejar si les diferències en l'escriptura d'ambdues llengües justifiquen aquests percentatges. En valencià incorpora lletres modificades (ç) o geminades (ll), així com un sistema d'apòstrof i guionet diferent que el castellà, junt amb l'ús d'accent obert i la dièresi. No cal dir que aquestes diferències es troben també en altres llengües de l'entorn de la nostra llengua, com ara l'alemany, el francès o l'italià. Són aquestes diferències suficients per justificar que el grup definit anteriorment arribe al 46% o al 52%? O més bé la resposta col·lectiva té un altre significat, com ara expressar l'absència d'oportunitat per llegir en la nostra llengua? Aquesta suposició es trobaria, en cert sentit, confirmada per les estimacions de «l'aptitud pràctica de lectura», que realitza E-93, i que presenten els percentatges següents: rètols (95%), anuncis publicitaris (92%), textos festius (79%), comunicacions (64%), revistes (44%), llibres (34%), cap cosa (5%) (cit. Ninyoles, 1996: 103). Com conclou Ninyoles: «Val la pena que investiguem "què" es pot llegir, en la pràctica concreta. Llavors, comprovem que el nivell de competència de la població varia des d'una pràctica totalitat, en el cas de retolacions i senyalitzacions, a una tercera part pel que fa a llibres.» (*loc. cit.*). Ara bé, encara que la «aptitud» que es declara siga major pel que fa a retolacions o anuncis, que pel que fa a revistes o llibres, l'oportunitat de trobar rètols o anuncis en la nostra llengua és molt escassa i l'adquisició de llibres en la nostra llengua (i en la castellana) també és molt reduïda (hi ha prou en veure les dades de l'Enquesta de Pressuposts Familiars de l'INE). Aquestes circumstàncies són les que poden afavorir aquesta zona d'ombra en la determinació de la competència escrita passiva en valencià que explicaria les anomalies de P-96.

Pel que fa a la desagregació per districtes i barris, la proporció de la població amb capacitat de llegir en valencià se situa al voltant d'un 44% (majors de 3 anys). El districte 1 presenta un percentatge lleugerament major, encara que hi ha moltes notables diferències entre barris com Sant Francesc (57%) i El Pilar (25%), el qual presentava també un baix percentatge en la competència oral passiva. Els barris de L'Eixample presenten una variabilitat menor. En el cas dels barris d'Extramurs hi ha un augment considerable en la capacitat de llegir, amb percentatges entre 53% i 58%. En el districte de Campanar hi ha

també sensibles diferències entre Sant Pau (60%) i El Calvari (31%). La Saidia i El Pla del Real presenten percentatges lleugerament majors que la mitjana, encara que també s'hi adverteixen barris amb percentatges elevats, com ara Ciutat Universitària amb un 69%, i baixos, com és el cas de Tormos, amb el 38%. El districte de L'Olivereta presenta un percentatge lleugerament menor que el global, a causa dels baixos resultats dels barris de La Font Santa (25%) i Tres Forques (30%). Jesús i Patraix són districtes que novament presenten percentatges globals pròxims al resultat de la ciutat, amb diferències menors que en altres casos, com és el cas del percentatge de Sant Isidre (36%) front a Camí Real (54%). La mateixa tònica, amb percentatges lleugerament menors a la mitjana, el presenten els districtes de Quatre Carreres, Camins al Grau i Benimaclet. Pobles Marítims i Algirós presenten també percentatges lleugerament inferiors, encara que s'hi troben barris que donen uns resultats relativament molt baixos, com ara Les Moreres (22%) i L'Illa Perduda (23%). Rascanya i Benicalap presenten percentatges baixos. En aquest últim districte destaca el percentatge mínim de Ciutat Fallera (20%). Les diferències més elevades es produeixen en els pobles perifèrics. En el cas del Nord i del Sud, hi ha percentatges globals elevats, encara que hi troben el valor de Mauella (19%), compensat per altres, com ara Benifaraig i Borbotó (76%).

En el cas de la competència escrita passiva, el valor màxim és de 78,80% i el mínim és de 18,57%, amb un rang de 60,23%, és a dir, poc més d'un 60%, la qual cosa indica una notable variació. El valor mitjà, que correspon al valor del 2n quartil o del 5é decil és de 48,45%. El 50% de la distribució es troba entre el 1r i el 3r quartil, és a dir, entre els valors 55,54% i 41,61%; el 80% es troba entre el 1r i el 9é decil, és a dir entre els valors 60,57% i 32,79%.

Podria semblar, en analitzar les dades per districtes i barris, que hi ha una distribució aparentment aleatòria dels barris que estan en el primer o en el darrer quartil. Hi ha barris dels Pobles del Nord, del centre històric, dels eixamples o dels Pobles del Sud. També els barris del quartil inferior semblen disposar-se de manera aleatòria. És certa aquesta impressió d'aleatorietat o més bé hi ha una lògica subjacent a aquesta distribució? Les explicacions anteriors sobre les dificultats relacionades amb la mesura de la competència escrita passiva aconsellarien referir aquesta qüestió a la competència escrita activa, on les diverses fonts presentaven resultats més coherents. Passem doncs a la seua exposició.

Els barris amb percentatges de competència major s'ubiquen en pobles perifèrics i no n'hi ha al centre històric i als eixamples. Llevat d'açò, la resta de distribució de barris sembla presentar una certa forma aleatòria. En el cas dels barris amb menor competència escrita activa, és clar que aquells barris ja indicats amb una baixa competència oral o amb una baixa competència escrita passiva presenten resultats també baixos pel que fa a la competència escrita activa. Aquest és el cas d'El Pilar, Benicalap o la Ciutat Fallera.

Pel que fa a la competència escrita activa, el valor màxim és de 36,02% i el mínim és de 6,84%, amb un rang de 29,18%, és a dir, quasi un 30 punts en termes absoluts i un 72% sobre el valor màxim. El valor mitjà, que correspon al valor del 2n quartil o del 5é decil és de 19,56%, lleugerament superior a la mitjana de la ciutat, que és 18,88%. El 50% de la distribució es troba entre el 1r i el 3r quartil, és a dir, entre els valors 22,77% i 16,87%; el 80% es troba entre el 1r i el 9é decil, és a dir entre els valors 29,10% i 13,67%. Cal afegir que el coeficient de correlació linial entre la competència escrita passiva i l'activa és de 0,68 si considerem la població major de 3 anys, i de 0,67 si considerem la població major de 10 anys (valors molt lleugerament menors als registrats per a les competències orals, que eren 0,74 i 0,69, respectivament).

Ha estat comentada l'anomalia de la competència escrita passiva, i han estat aportats resultats corresponents als diversos barris i districtes. La distribució dels barris que formaven part del primer i del darrer quartil de la competència escrita passiva i de la competència escrita activa semblava, per una banda, estar relacionada amb la distribució de les competències orals, però d'una altra banda semblava haver-hi una distribució quasi al·leatòria. En l'epígraf següent es tracta de presentar la lògica subjacent a aquesta distribució, més concretament, mostrar la relació entre la competència escrita activa i la mobilitat social vertical i el conflicte de classes.

3.2. La relació entre la competència escrita activa i la mobilitat social vertical i el conflicte entre les classes socials

Comencem, com en el cas de les competències orals, amb una ullada general de les dades del padró de 1996. La variable lloc de naixement sembla afectar la competència escrita de manera clara. En el cas de la competència passiva (llegir), el percentatge de la població forana representa un 60% del percentatge de la població nascuda a la mateixa ciutat, i en el cas de la competència activa, encara menys, al voltant d'un 43%. Com es pot suposar, també la formació afecta el percentatge de competència. En el cas dels estudis terciaris, el percentatge de competència passiva duplica el corresponent del grup sense estudis o amb estudis primaris, i en el cas de la competència activa (escriure), el triplica. En el cas de la competència passiva, les dades són significativament semblants per a les dues fonts estadístiques considerades E-93 i P-96, com es pot veure a la taula 4.

TAULA 4.- COMPETÈNCIES ESCRITES DE LA POBLACIÓ DE VALÈNCIA SEGONS LA PROCEDÈNCIA I DIVERSES FONTS ESTADÍSTIQUES
(Ciutat de València, població >15 i >3 anys, 1993 i 1996, percentatges)

	Lloc de naixement	E-93	P-96
--	-------------------	------	------

CEP	València	56,77%	53,49%
	Resta de L'Horta	52,54%	56,21%
	Resta del PV	49,41%	49,57%
	Resta d'Espanya	23,52%	23,03%
	Resta del món	46,66%	30,25%
CEA	València	22,80%	23,88%
	Resta de L'Horta	16,94%	20,51%
	Resta del PV	19,18%	18,43%
	Resta d'Espanya	5,46%	6,03%
	Resta del món	6,66%	11,11%

Font: Elaboració pròpia d' E-93 i P-96.

Com ha estat comentat abans, en el cas de les competències orals, la distinció entre població nadiua i forana, en ser important i apuntar una tendència clara pel que fa a les competències orals i escrites, no resulta totalment exacta des de la perspectiva sociolingüística, ja que els límits del domini lingüístic no coincideixen amb el límits de referència indicats anteriorment. La correlació entre competències actives oral i escrites és elevada (0,72 o 0,70, segons l'edat mínima considerada), i la correlació entre els percentatges de població forana procedent de comunitats autònomes castellanoparlants o de l'estranger en ser important (-0,53 o -0,52), resta per baix dels coeficient assolits per les competències orals. Què vol dir això? Per una banda, que és clar que la competència escrita, per dir-ho així, se solapa damunt de la competència oral, i per tant hi ha una elevada correlació lineal entre ambdues i el factor que resulta determinant en una té una certa importància per a l'altra. Ara bé, els coeficients resulten inferiors en el cas de la llengua escrita, la qual cosa pot suggerir l'existència d'altres factors. Aquesta possibilitat és la que anima a continuar amb l'anàlisi. Per realitzar-lo cal reprendre un marc teòric de referència.

Ha estat comentada la teoria sociològica de de Pierre Bourdieu, que estableix una relació entre els diversos tipus de «capital». Mitjançant el capital simbòlic resultarien valoritzats i legitimats altres capitals, com ara el capital econòmic i el capital cultural. La posició de classe (resultat de la disposició de capital econòmic) i les competències escrites (manifestació clara del capital cultural) haurien de presentar, per tant, una certa correlació. Si aquesta hipòtesi fóra ratificada, constituiria un fonament sòlid per establir la norma social de la llengua escrita. És clar que «norma social» s'ha d'entendre ací com una recerca ulterior a l'establiment de la relació (i de la correlació) entre llengua oral i escrita. És a dir, la pregunta per la norma social de la llengua escrita és la qüestió sobre si és possible establir, d'alguna manera, una relació entre una clara manifestació de capital cultural (llegir i, sobretot, escriure una llengua) i el capital econòmic. Ara bé, les dades sociolingüístiques habituals (com ara, el padró) no permeten establir la posició de classe «objectiva» de les persones. Per això, hauren d'emprar una via indirecta de ratificació, estudiant un indicador socioeconòmic relacionat amb els barris.

Un indicador d'estratificació social associat al barri és el valor cadastral mitjà, calculat a partir de l'impost de béns immobles (IBI). Sembla lògic que hi ha una relació entre nivell de rendes i valor cadastral de la vivenda habitual i altres indicadors de l'estatus social referits a la configuració dels barris (equipaments, preu dels habitatges en venda o lloguer, tipus de comerç, tipus d'establiment d'esplai, etc.), més encara si, com ha estat indicat, la mobilitat residencial ha estat una de les característiques més acusades de l'actual vida urbana (Ninyoles, 1996: 33, 35-36)

Amb independència de l'exactitud de les dades proporcionades per IBI i el llarg debat sobre les revisions cadastrals, qüestió aquesta que ultrapassa el marc d'aquest treball, és possible establir un índex, que anomenaré índex de valor cadastral (IVC), per a cadascú dels barris a partir del valor cadastral mitjà (vcm_i) efectiu, tot relacionant-lo amb els valors màxim i mínim de la sèrie, segons la fórmula:

$$IVC^2 = vcm_i \text{ efectiu} - vcm_i \text{ mínim} / vcm_i \text{ màxim} - vcm_i \text{ mínim}$$

La distribució dels vcm és positivament asimètrica. Per tal de corregir-la, donant-li més simetria, l'índex es formula elevat al quadrat.

Per exemple, el barri de L'Hort de Senabre presenta un vcm_i de 2.542.100 pts. (15.278,33 euros). El màxim vcm_i correspon al del barri Jaume Roig, amb 8.728.699 pts. (52.460,54 euros); el mínim, el de La Mauella, als Pobles del Nord, amb 1.293.112 pts. (7.771,76 euros). Per tant:

$$IVC^2 = 2.542.100 - 1.293.112 / 8.728.699 - 1.293.112 = 0,1679; IVC = 0,4097$$

Amb aquesta transformació els IVC oscil·len entre 0 i 1 (o 0% - 100%). Els barris amb un major IVC es disposen, llevat d'El Saler, en una zona allargada, que uniria Arrancapins amb La Carrasca, i que arriba al màxim en els barris vora el riu vell: El Pla del Remei, Exposició i Jaume Roig. Els barris amb menor IVC es disposen més bé en les zones perifèriques.

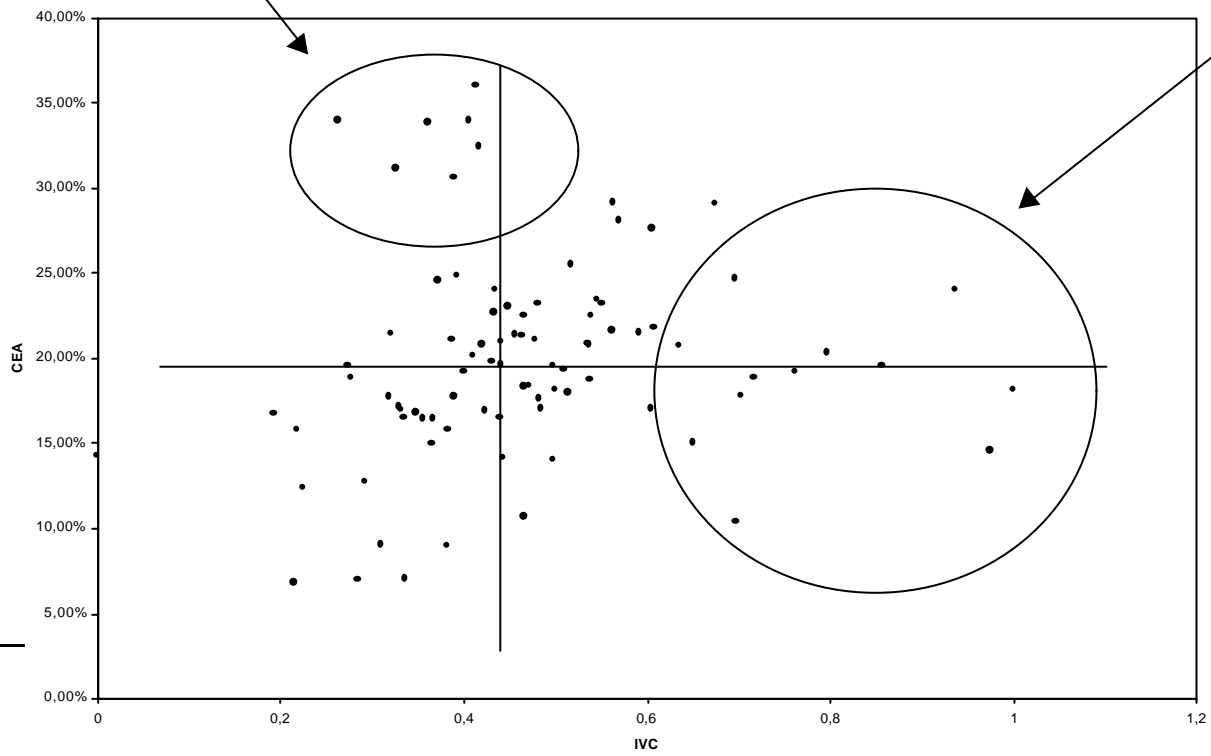
Doncs bé, la correlació linial entre el percentatge de competència escrita activa i l'índex de valor cadastral és molt baixa (0,139): Significa aquest baix coeficient que no hi podem establir cap relació? Com se sap determinades configuracions en les distribucions presenten coeficients de correlació linial baixos encara que entre dues variables hi haja una relació, precisament perquè no és linial, o no ho és en el rang de la distribució, on es poden donar tendències contraposades que anulen o redueixen el coeficient global. Com s'intentarà demostrar aquest és el cas, la qual cosa és, per altra banda, la conclusió que es podia deduir de l'aproximació històrica realitzada i de la recerca qualitativa.

Per explicar aquesta peculiaritat no linial de la distribució de la competència escrita activa en relació a l'indicador socioeconòmic escollit, cal parar esment a la seua representació gràfica.

Agrupament A

Agrupament B

Com es pot veure al núvol de dispersió dels valors de la competència escrita activa i de l'índex de valor cadastral, hi ha dos agrupaments que s'allunyen dels valors mitjans. D'una banda hi ha una sèrie de punts (que anomenarem agrupament A), els quals s'allunyen de la línia horitzontal corresponent a la mitjana de la competència escrita activa; per una altra banda, hi ha una altra sèrie de punts que s'allunyen cap a la dreta de la línia vertical corresponent a la mitjana dels valors de l'índex del valor cadastral (agrupament B). A què corresponen aquests dos agrupaments? En el cas de l'agrupament A els punts corresponen en bona mesura a barris dels districtes 17 i 19, val a dir, els Pobles del Nord i els Pobles del Sud, que presenten uns valors cadastrals mitjans molt baixos i que tenen alts índex de competència oral activa i, lògicament, de competència escrita activa. En el cas de l'agrupament B, es tracta de barris amb valor cadastral elevat. Concretament s'ha emprat com a criteri distingir aquells barris amb un valor cadastral mitjà superior a 4 milions de pts.

Si deixem de banda els dos agrupaments, val a dir, si recalquem la correlació sense comptar els districtes 17 i 19 i els barris amb valor cadastral superior a 4 milions de pessetes, la correlació linial presenta un valor de 0,593, per als 58 barris restants. Aquesta correlació corregida es representa en el gràfic 7.4, i permet ratificar en termes generals la relació entre capital cultural i capital econòmic que definia Bourdieu. A major nivell econòmic (caldría dir, econòmic-social, ja que l'indicador no arreplega exclusivament nivell de rendes), més competència escrita activa, amb una correlació pròxima al 0,6, amb les excepcions corresponents als dos agrupaments.

En el cas de l'agrupament A, l'anomalia respon a dos factors combinats: un valor cadastral molt baix dels habitatges (cases antigues, semirurals, etc.) amb una alta competència (també, recordem-ho, amb una alta competència oral). Així i tot, els barris dels districtes 17 i 19 no s'allunyen de la norma explicitada, ja que aquests 15 barris presenten un coeficient de correlació linial de 0,413.

En el cas de l'agrupament B, que s'ha ampliat a les dades dels barris amb valors cadastrals mitjans superiors a 4 milions de pessetes (16 barris -el barri d'El Saler es considera part dels dos agrupaments-), els valors de la CEA és variable, fins al punt que aquests barris presenten un índex de correlació molt baix, i fins i tot negatiu: -0,185.

D'alguna manera, l'aproximació històrica que s'hi pot realitzar i la conclusió de la consideració sistemàtica, pel que fa a les competències escrites, es corresponen. La classe social superior renuncià a la llengua pròpia cap a començaments del segle XVI i sembla mantenir-s'hi. Les classes mitjanes i baixes integrarien les competències escrites dins del seu capital cultural menor, però és clar que seria un capital «desprestigiat» socialment. És ben important advertir que aquest efecte «classista» en la distribució de les competències escrites s'adverteix en les dades anteriors perquè el nivell d'anàlisi és el barri. Els estudis anteriors sociolingüístics sobre la ciutat de València, en la mesura que consideraven com a

unitat d'anàlisi el districte o agrupaments de districtes, no podien demostrar aquesta conclusió. Hi ha prou a pensar que els 16 barris de l'agrupament B, amb valors cadastrals mitjans superiors a 4 milions de pessetes, es troben a 8 districtes diferents.

Per arrodonir la conclusió cal mostrar que aquesta actitud de la classe superior respecte del valencià no s'acompleix respecte d'altres elements integrants del capital cultural, com ara l'escolarització o l'assoliment de nivells educatius elevats. Altrament dit, es tracta de demostrar que la classe superior vol, per emprar una fórmula sintètica, saber escriure millor, però *no en valencià*. Per comprovar aquesta hipòtesi hom pot fer servir dos indicadors més, com són el percentatge de població major de 17 anys que disposa només de titulació educativa de nivell primari i la població major de 24 anys amb estudis universitaris. El percentatge de població major de 17 anys que disposa només de titulació educativa de nivell primari s'expressa de manera inversa (a fi de simplificar els càlculs posteriors i eliminar els signes negatius de les correlacions).

Com és lògic, hi ha una correlació molt elevada entre les dues variables, amb un valor de 0,817 (signe positiu perquè considerem l'invers dels estudis primaris). El que resulta significatiu és que ambdues variables també presenten correlacions molt fortes amb l'índex de valor cadastral (0,853 amb la inversa de la població major de 17 anys amb estudis primaris i 0,859 amb la població major de 24 anys amb estudis universitaris), però no amb la competència escrita passiva (0,09 i -0,03, respectivament). Ara bé, si considerem els barris de la ciutat, llevat d'aquells que estan als districtes 17 i 19 (Pobles del Nord i del Sud) i els barris amb un valor cadastral mitjà superior als 4 milions de pessetes, la correlació entre la competència i els indicadors de formació s'eleva a 0,65 i 0,45, respectivament. La taula 5 sintetitza aquest resultat per al conjunt dels barris. També s'afegeixen els resultats per als barris de la ciutat, llevat dels dos agrupament esmentats.

TAULA 5.- MATRIU DE CORRELACIONS DE L'ÍNDEX DE VALOR CADASTRAL DE LES VIVENDES PER BARRIS, COMPETÈNCIA ESCRITA ACTIVA, PERCENTATGE INVERS DE PERSONES MAJORS DE 17 ANYS AMB ESTUDIS PRIMARIS O SENSE ESTUDIS, I PERCENTATGE DE PERSONES MAJORS DE 24 ANYS AMB ESTUDIS UNIVERSITARIS.

(Barris de la ciutat de València, 1996, índexs de correlacions de Pearson)

	IVC	CEA (>10)	1- >17 prim.	> 24 univ.
Tots els barris				
IVC		0,139	0,853	0,859
CEA (>10)			0,090	-0,035
1- >17 prim.				0,817
> 24 univ.				
Barris menys agrupaments A i B (districtes 17, 19 i VCM > 4 Mpts.)				
IVC		0,593	0,876	0,691
CEA (>10)			0,649	0,451
1- >17 prim.				0,729
> 24 univ.				

Font: Elaboració pròpia.

Hi ha, doncs, una relació entre nivell formatiu i competència escrita (cal recordar que els percentatges de competència activa per als tres nivells formatius eren 9,79%, 22,79% i 29,73%), i entre nivell econòmic i nivell formatiu (les dues correlacions de 0,85 entre IVC i els dos indicadors de formació dels barris), però hi ha un trencament perquè la correlació entre competència activa i nivell econòmic presenta la característica explicada.

En síntesi, doncs, les dades semblen ratificar la relació que podríem interpretar tot seguint a Bourdieu, entre capital econòmic i social i capital cultural, amb l'advertiment que per a la classe superior valenciana la capacitat d'escriure la llengua pròpia no forma part d'aquest capital cultural. Aquesta norma social de la llengua escrita és, per dir-ho així, subjacent a la relació de la capacitat d'escriure amb la capacitat de parlar la llengua; respon a una secular comprensió del capital de la classe superior.

Hi ha un altre procediment estadístic que permet fonamentar la mateixa conclusió. És possible realitzar una anàlisi estadística multivariable, concretament una anàlisi de regressió múltiple, tot considerant com a variable dependent la competència escrita activa i com a variables dependents el conjunt de variables que han estat considerades fins ara:

- percentatge de població procedent de comunitats autònomes castellanoparlants o de l'estranger,
- índex de valor cadastral,
- proporció de la població major de 17 anys només amb estudis primaris (invers),
- percentatge de persones majors de 24 anys amb estudis universitaris,
- i proporció de població amb competència oral activa

El model presenta un coeficient de correlació múltiple de 0,84, que correspon a un coeficient de determinació de 0,71, que és la proporció de la varianza de la variable dependent (competència escrita activa) explicada per les variables independents esmentades. D'acord amb el nivell de significació de la *t* de Student, l'invers de la proporció de la població major de 17 anys amb estudis primaris, el percentatge de persones majors de 24 anys amb estudis universitaris i la proporció de la població amb competència oral activa té un efecte significatiu (al nivell $p < 0,01$). Si considerem aquestes variables i realitzem una comparació entre els coeficients de correlació simple i els coeficients de correlació parcial, és a dir el coeficient de correlació entre una variable dependent i una altra independent, quan totes les altres variables considerades independents que intervenen en una anàlisi de regressió romanen constants) trobem un nou argument per fonamentar la conclusió expressada anteriorment.

	Coef. correlació simple	Coef. correlació parcial
1- >17 prim.	0,09	0,54

> 24 univ.	-0,03	-0,55
COA	0,69	0,71

Font: Elaboració pròpia de P-96.

Com mostra la taula anterior, les tres variables considerades, respecte de la competència escrita activa, presenten comportaments distints en establir els seus coeficients de correlació parcial. Mentre que el coeficient per al cas de la competència oral activa es manté pràcticament idèntic, les altres dues variables (que són pràcticament zero en el coeficient de correlació simple) experimenten canvis en sentit contrari. La primera variable, l'invers de la població major de 17 anys amb estudis primaris o sense estudis, presenta aleshores una correlació parcial de 0,54 i la segona variable, la proporció de població major de 24 anys amb estudis universitaris, de -0,55. Com interpretar aquestes dades? Sembla que, quan es mantenen controlades la resta de variables, el nivell de formació es presenta com una variable que intervé de manera directa: quan menys persones hi haja en un barri només amb estudis primaris o sense estudis, més persones amb capacitat per escriure en valencià, amb un coeficient de 0,5. Però quan no es referim al nivell formatiu en general no primari, sinó exclusivament als estudis superiors (que correlacionen de manera destacada amb l'índex de valor cadastral, amb pràcticament un valor de 0,86), la tendència presenta un valor semblant, però de signe contrari. A més persones amb titulació universitària i amb un nivell socioeconòmic superior, menys persones amb capacitat d'escriure en valencià, i viceversa.

Encara hi ha una indagació complementària que reforça aquestes conclusions, encara que de manera negativa. En tractar les competències escrites en la nostra llengua es planteja una qüestió que podem tractar per a les dades referides a la ciutat de València: Hi ha relació entre l'analfabetisme en castellà i l'analfabetisme en valencià? I, cas d'haver-ne, s'ha d'entendre en el sentit de l'argumentació precedent?

Cal començar advertint que farem de l'analfabetisme una definició en termes d'incompetència per escriure la llengua en qüestió, i no en termes d'anys d'escolarització. Els percentatges que presenta l'una i l'altra llengua en són prou diferents. Mentre que, segons P-96, un 2,47% de la població de la ciutat de València no sap escriure en castellà, un 81,11% no sap fer-ho en valencià. Els percentatges de població de cadascú dels districtes i barris que es consideren analfabetes en castellà i en valencià, val a dir, el conjunt de la població de referència (persones >10 anys) menys aquelles que disposen de competència escrita activa, oscil·len entre el 0,71% (El Pla del Real) i el 4,55% (Poblats Marítims), pel que fa al castellà, i el 69,81% (Pobles del Nord) i el 84,78% (Benicalap), pel que fa al valencià. Als barris, els percentatges d'analfabetisme en castellà oscil·len entre el 0,48% (Sant Francesc) i el 10,08% (Faitanar); mentre que en valencià, oscil·len entre el

63,97% (Pinedo) i el 93,15% (Les Moreres, també amb un elevat índex d'analfabetisme en castellà, el 9,39%).

El coeficient de correlació calculat tot considerant només els valors dels districtes és de -0,025; però si considerem els barris només, aleshores presenta un valor de 0,229. Aquesta correlació és baixa. Tanmateix, si calculem la correlació entre analfabetisme en castellà i en valencià per als barris dels poblats (poblats marítims, districte 11; poblats del Nord, districte 17; poblats de l'Oest, districte 18, i poblats del Sud, districte 19), en total 23 barris, el valor puja a 0,610. El fet que és l'efecte dels barris no perifèrics allò que, per dir-ho així, neutralitza la correlació, s'ha d'entendre com que és precisament en aquests barris on la lògica de la distribució de l'analfabetisme en castellà (residual) i la del valencià són discrepants. Altrament dit, no és exclusivament la distribució, diguem-ne, educativa la que determina l'analfabetisme en valencià.

Una vegada establert el caràcter *de classe* de la norma escrita (en el sentit específic) podem tornar la reflexió sobre la norma oral. El problema per determinar que també la norma oral té un component de classe és que són els grups de menys capital econòmic (economicosocial) aquells que presenten una major competència i, *al temps*, una menor competència. Una major competència en el cas de la ciutadania dels pobles perifèrics, com ja ha estat mostrat. Però aquests pobles presenten valors molt baixos en l'indicador escollit, relatiu al valor cadastral mitjà. I menor competència en el cas de la població forana procedent de comunitats autònomes castellanoparlants, que també correlacionen amb baixos IVC. Concretament, la correlació entre la proporció de població procedent de les comunitats castellanoparlants més nombroses i de l'estranger amb l'índex de valor cadastral (llevat els barris dels districtes 17 i 19, Pobles del Nord i del Sud, presenta un valor de 0,555).

Se genera així una *dobla excepcionalitat* que té conseqüències importants en la mesura que, en actuar conjuntament, amaga el caràcter *classista* de la distribució de les competències i (per l'establiment de relacions entre competències, usos, ensenyament, etc.) del conjunt de comportaments lingüístics. Si considerem el capital socioeconòmic, hi ha una correlació amb la competència lingüística *però* els estrats inferiors en el cas de pobles perifèrics presenten alta competència (per l'absència de població forana o la capacitat d'integrar-la lingüísticament); el comportament de la classe superior, també trenca, *però*, la tendència.

No és molt difícil concloure que aquesta *dobla excepcionalitat* té una conseqüència important, i és el conflicte, latent o patent, entre aquelles institucions que representen al capital socioeconòmic i aquelles altres que representen al capital cultural. Altrament dit, la peculiar pauta de relació dels distints estrats socioeconòmics és discrepant als estrats derivats del capital cultural. Una de les persones entrevistades en la part qualitativa d'aquesta recerca, encara que parlava d'«usos» es referia clarament a aquesta distribució

peculiar: «Hi ha un buit del valencià en els usos intermedis. Hi ha un ús en el nivell baix i en els alts, per exemple, els intel·lectuals, però al mig hi ha un buit, que és una massa molt important. No sé dir quants, però estan dalt i baix, i al mig, no. Però ací, quants intel·lectuals hi ha? molt pocs. La zona del mig és un desert [per a la llengua].».

4. Bibliografia

4. 1. Fonts estadístiques

- AEV-97] *Anuari Estadístic de la ciutat de València*, Ajuntament de València, 1998.
- AEV-98] *Anuari Estadístic de la ciutat de València*, Ajuntament de València, 1999.
- C-91] *Cens de Població i Dades bàsiques del Cens de Població*, Institut Valencià d'Estadística, 1993 i 1994.
- CIS-96] *Mi tierra, mi lengua*. Estudi CIS 2228 (novembre-desembre, 1996).
- CIS-98] *Uso de lenguas en comunidades bilingües*. Estudi CIS 2299 (octubre, 1998).
- E-84] *Informe sociológico sobre la ciudad de València*, Rafael L. Ninyoles (dir.), Ajuntament de València, 1984.
- E-85] *Estudio sociológico sobre la situación social en Valencia. 1985*. Delegación de Descentralización, Participación y Relaciones Ciudadanas, Ayuntamiento de Valencia.
- E-92] *Enquesta sobre l'ús del Valencià 1992*. Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics. Direcció General de Política Lingüística. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana. Edició policopiada.
- E-93] *Enquesta Sociològica a la Ciutat de València. 1993*. Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics. Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa i de Política Lingüística. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana. Edició policopiada. Volum I: Absoluts.
- E-95] *Enquesta sobre l'ús del Valencià. Maig 1995*. Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics. Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa i de Política Lingüística. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana. Edició policopiada.
- INE [INSTITUT NACIONAL D'ESTADÍSTICA] (1995): *Encuesta de Presupuestos Familiares 1990-1991*. Madrid. Vol. IV: Resultados por Comunidades Autónomas.
- P-86] *Padró Municipal d'Habitants / 1986*. Vols. 1-4, Conselleria d'Economia i Hisenda de la Generalitat Valenciana, 1987.
- P-96] *Característiques de la població de València. Padró Municipal d'habitants 1996*. Oficina d'Estadística de l'Ajuntament de València, 1998.

4. 2. Bibliografia citada

- ADORNO, Th. W. (1967): *Negative Dialektik*, 2a ed., Suhrkamp, Frankfurt d. M. (1a ed., 1966).
- ARACIL, L. V. (1979a): «Sociolingüística», en *Ictineu*, Diccionari de les Ciències de la Societat als Països Catalans, Edicions 62, Barcelona, en Aracil, 1982: 95-113.
- ARACIL, L. V. (1979b): «Educació i Sociolingüística», *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 2, en Aracil, 1982: 129-217.
- ARACIL, L. V. (1982): «Sociolingüística», en *Papers de Sociolingüística*, ed. Enric Montaner,

La Magrana, Barcelona.

- AYMÀ, J. M. (1994): «Mesurament del procés de normalització lingüística», en *Actes de la II Trobada de Sociolingüistes Catalans* (Tortosa, 1990) Departament de Cultura, Barcelona.
- BASTARDAS, A. (1991): «Comportament lingüístic i canvi social» en J. Martí (ed.): *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*, Columna, Barcelona, pp. 41-63.
- BERNSTEIN, B. (1998): *Pedagogía, control simbólico e identidad*, Morata, Madrid.
- BERRUTO, G. (1974): *La sociolingüística*, Zanichelli, Bolonya. Trad. cast., *La sociolingüística*, Nueva imagen, Mèxic, 1975,
- BERRUTO, G. (1998): *Fondamenti di sociolingüística*, Laterza, Roma; Bari (1a ed., 1995) (Manuali Laterza; 59).
- BLAS, J. L. (1993): *La interferencia lingüística en Valencia (dirección: catalán -> castellano). Estudio sociolingüístico*, Universitat Jaume I, Castelló.
- BOIX, E. i VILA, F. X. (1998): *Sociolingüística de la llengua catalana*, Ariel, Barcelona.
- BOLAÑO, S. (1982): *Introducción a la teoría y práctica de la sociolingüística*, Trillas, Mèxic.
- BONET, E.: «Sessió sobre el cens de 1986», *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 8 (1990), pp. 131-133.
- BOURDIEU, P. (2000): *Cuestiones de Sociología*, Istmo, Madrid.
- COLOM, F. (1998): *El futur de la llengua entre els joves de València*, Denes 10, Paiporta (Col·lecció d'investigació Francesc Ferrer i Pastor; 4)
- COMAS-QUINN, A. (1999): «Language Planning in Catalonia: Is Gender an Issue?», en *9th London Conference on Catalan Studies: Language, Culture and Politics*, University of London, School of Advanced Study, Institute of Romance Studies (12-13 febrer).
- COOPER, R. L. (1997): *La planificación lingüística y el cambio social*, Cambridge University Press (Sucursal en España), Madrid, (Lingüística).
- FASOLD, R. (1984): *The Sociolinguistics of Society*, Blackwell, Oxford. Trad. cast.: *La sociolingüística de la sociedad. Introducción a la sociolingüística*, Visor, Madrid, 1996 (Visor Lingüística; 7).
- FASOLD, R. (1990): *The Sociolinguistics of Language*, Blackwell, Oxford.
- GADAMER, H. G. (1977): *Verdad y método. Fundamentos de una hermenéutica filosófica*, Salamanca, Sígueme (Hermeneia; 7).
- GEORGESCU-ROEGEN, N. (1971): *The Entropy Law and the Economic Process*, Harvard University Press, Cambridge (Massachusetts).
- HABERMAS, J. (1989): *Teoría de la acción comunicativa: Complementos y estudios previos*, Cátedra, Madrid.
- HERNÁNDEZ, F. J. (2000a): «Notes sobre el sistema educatiu valencià» en Ninyoles (ed.), 2000: 189-228.
- HERNÁNDEZ, F. J. (2000b): «Sociologia de la llengua» en Ninyoles (ed.), 2000: 261-284.
- HUDSON, R. A. (1981): *La sociolingüística*, Anagrama, Barcelona.
- IBÁÑEZ, J. (1994), «Los futuros de la ciudad», en *Por una sociología de la vida cotidiana*, Siglo XXI, Madrid (1a ed., en Alfoz, 1983).
- JUNYENT, C. (1992): *Vida i mort de les llengües*, Empúries, Barcelona.
- KREMnitz, G. (1993): *Multilingüisme social*, Edicions 62, Barcelona, trad. Ulrich Malsch (Llibres a l'abast; 270).
- LAPIEDRA, R. (1990): *Present i avenir del català al País Valencià*, Barcelona, Publicacions Universitat de Barcelona (conferència pronunciada el 4 de març de 1988).
- LEPRÉTRE, M. (1995): «Avenç provisional de les dades comunicatives més significatives del cens de 1991», *Llengua i ús. Revista tècnica de normalització lingüística*. 1r quadrimestre.
- MACKEY, W. (1986): «Consideracions sobre la sociolingüística catalana», *Treballs de sociolingüística catalana*, núm. 6, pp. 21-31.
- MARQUÉS, J. V. (1979): *País perplex. Notes sobre la ideologia valenciana*, 2a ed., Tres i Quatre, València (1a ed., 1974).
- MARQUÉS, J. V. (ed.) (1990): *La llum i el caos*, València, CLEOP.

- MIRA, J. F. (1981): *Població i llengua al País Valencià*, València, Institució Alfons el Magnànim.
- MOLLÀ, D.: «La ciutat de València: El procés de metropolització», en Ninyoles (ed.), 2000: 349-367.
- MORENO, F. (1998): *Principios de sociolingüística y sociología del lenguaje*, Ariel, Barcelona (Ariel Lingüística).
- NINYOLES, R. (1972): *Idioma y poder social*, Tecnos, Madrid.
- NINYOLES, R. (1978): *Conflicte lingüístic valencià. Substitució lingüística i ideologies diglòssiques*, 2a ed., Tres i quatre, València.
- NINYOLES, R. (1983): *Informe sociológico sobre la ciudad de València*, Ajuntament de València (amb la col·laboració de Damià Mollà i Andreu Tobarra).
- NINYOLES, R. (1985) *Cultura cívica y modernización en Valencia*, Ajuntament de València (amb la col·laboració de Damià Mollà i Andreu Tobarra).
- NINYOLES, R. (1989): *Estructura social i política lingüística*. Alzira: Bromera (1a ed., 1975).
- NINYOLES, R. (1993): *Cultura i llengua a la ciutat de València*, CCEC, València.
- NINYOLES, R. (1996): *Sociologia de la ciutat de València*, Alzira, Germania (Sagitari; 8).
- NINYOLES, R. (ed.) (2000): *La societat valenciana: Estructura social i institucional*, Bromera, Alzira.
- PRIETO, C. (1999): *La crisis del empleo en Europa*, 2 vols., Germania, Alzira.
- REIXACH, M. (1985): *Coneixement i ús de la llengua catalana a la província de Barcelona. Anàlisi dels resultats del Padró de 1975 i de l'avanç de 1981*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.
- REIXACH, M. (1990), *Difusió social del coneixement de la llengua catalana. Anàlisi de les dades comunicatives del Padró d'Habitants de 1986 de Catalunya, Illes Balears i País Valencià*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Estudis; 2).
- ROMANÍ, J. M. (1994): «El cens lingüístic de 1991», *Llengua i ús. Revista tècnica de normalització lingüística*. 3r quadrimestre.
- SANCHIS GUARNER, M. (1981): *La ciutat de València. Síntesi d'Història i de Geografia urbana*, 3a ed., València, Ajuntament de València (1ª ed., 1972).
- SIGUAN, M. (1994): *España plurilingüe*. 1a reimpr., Madrid, Alianza (AU 701) (1a ed., 1992).
- STRUBELL, M. (1991): «La predicció de dades comunicatives censals», *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 9, 37-45.
- TAVIANI, G. (1989), «Història de la llengua», en AAVV (1989), *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Llibre Blanc sobre la Unitat de la Llengua Catalana*. Barcino, Barcelona, Barcino, 9-85 (ed. en forma de llibre: *Breu Història de la Llengua Catalana*, Edicions 62, Barcelona, 1994).
- VALLVERDÚ, F. (1992): *L'ús del català: Un futur controvertit*, 2a ed., Edicions 62, Barcelona (Idees; 72) (1a ed., 1990).
- VELARDE, J. (1988): «Modelo», en R. Reyes (ed.): *Terminología científico-social. Aproximación crítica*, Anthropos, Barcelona.
- WARDHAUGH, R. (1992): *An Introduction to Sociolinguistics*, 2a ed., Blackwell, Oxford (Regne Unit); Cambridge (EUA) (1a ed., 1986).
- WEINREICH, U. (1996): *Llengües en contacte*, Bromera, Alzira (ed. orig., 1953).
- WITTGENSTEIN, L. (1982): *Philosophische Untersuchungen*, 3a ed., Frankfurt, Suhrkamp (Suhrkamp Taschenbuch Wissenschaft; 203).

Taula

1. MARC TEÒRIC.....	1
2. LA NORMA SOCIAL DE LA LLENGUA ORAL.....	6
2.1. LA DINÀMICA DE LES COMPETÈNCIES ORALS.....	7
2.2. LA RELACIÓ ENTRE LA COMPETÈNCIA ORAL ACTIVA I LA MOBILITAT SOCIAL HORITZONTAL	11
2.3. ESTUDI DE L'ÚS DE LA LLENGUA ORAL O LA REGLA D'INHIBICIÓ DEL VALENCIÀ A VALÈNCIA ...	13
2.4. COMPETÈNCIES I USOS DE LA LLENGUA ORAL.....	17
3. LA NORMA SOCIAL DE LA LLENGUA ESCRITA	24
3.1. LA DINÀMICA DE LES COMPETÈNCIES ESCRITES	24
3.2. LA RELACIÓ ENTRE LA COMPETÈNCIA ESCRITA ACTIVA I LA MOBILITAT SOCIAL VERTICAL I EL CONFLICTE ENTRE LES CLASSES SOCIALS.....	28
4. BIBLIOGRAFIA	37
4. 1. FONTS ESTADÍSTIQUES	37
4. 2. BIBLIOGRAFIA CITADA	37
TAULA.....	40